

Kun toimeen tartutaan.

Kanta-Hämeen
maakuntaohjelma
2026–2029

Kun toimintatartututaan

Sisällys

1

2

Tiivistelmä

Johdanto

Toimintaohjelma

Esipuhe

Lähtötilanne – Miksi tarvitsemme muutosta?

Katse tulevaisuuteen:
Kanta-Hämeen pitkän aikavälin
suunnitelma

Brändityön ytimessä – Juuriltaan
vahva, kestävään tulevaisuuteen
suuntaava ja turvallinen Häme

Teema 1: Kestävä elinvoima ja
investoinnit

Teema 2: Hyvinvoiva väestö ja
yhteisöt

Teema 3: Vetovoimainen
elinympäristö ja monimuotoinen
luonto

meen

1.

3

Älykkään
erikoistumisen
strategia

4

Maakuntaohjelman
toteutumisen seuranta

Teema 1: Kestävä elinvoima ja
investoinnit

Teema 2: Hyvinvoiva väestö ja
yhteisöt

Teema 3: Vetovoimainen
elinympäristö ja monimuotoinen
luonto

Liitteet

Tiivistelmä

Maakuntaohjelma on alueiden kehittämisestä sekä Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta annetun lain mukainen määräaikainen asiakirja.

Ohjelma laaditaan valtuustokausittain. Hämeen maakuntavaltuusto hyväksyy Kanta-Hämeen maakuntaohjelman 2026–2029 vuoden 2025 viimeisessä kokouksessaan.

Työ- ja elinkeinoministeriö TEM ohjeistaa maakuntien liittoja maakuntaohjelman laadinnassa. Osallistavana prosessina valmisteltavan ohjelman tulee sisältää alueen mahdollisuuksiin ja tarpeisiin, kulttuuriin ja muihin erityispiirteisiin perustuvat kehittämisen tavoitteet, sekä kuvauksen keskeisistä toimenpiteistä niiden saavuttamiseksi.

Maakuntaohjelman valmistelun yhteydessä maakuntien liittoja on pyydetty päivittämään älykkään erikoistumisen strategiansa EU:n ohjelmakautta 2021–2027 varten.

Maakuntaohjelma valmistellaan yhteistyössä kuntien, valtion viranomaisten ja alueiden kehittämiseen osallistuvien yhteisöjen ja järjestöjen sekä muiden vastaavien tahojen kanssa. Ohjelma laaditaan siten että varmistetaan sen vaikuttavuus elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten (ELY-keskus) ja tarvittavin osin aluehallintovirastojen strategiaan ohjausasiakirjoihin nähden.

Valtioneuvoston syksyllä 2024 antama aluekehittämispäätös ”Uudistuvat ja hyvinvoivat alueet” ja sen painopisteet on huomioitava maakuntaohjelmassa ja sen toteuttamisessa.

Aluekehittämisen painopisteet ohjelmankaudelle 2024–2027

1 Kestävä elinvoima ja investoinnit

Kanta-Hämeen maakuntaohjelma 2026–2029 perustuu kolmeen pääteemaan ja älykkään erikoistumisen strategiaan.

Talouskasvun ja työllisyyden perustana ovat uudet työpaikat, investoinnit ja osaavan työvoiman saatavuus. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatio (TKI) -toimintaa, pk-yritysten kasvua ja kansainvälisiä kumppanuuksia vahvistetaan. Erityisiä painopisteitä ovat vastuullinen ja uudistuva teollisuus sekä puolustusteollisuus ja kaksikäyttöteknologiat.

2 Hyvinvoiva väestö ja yhteisöt

Hyvinvointi ja osallisuus tukevat alueen elinvoimaa. Painopisteitä ovat kotoutumisen ja työperäisen maahanmuuton edistäminen, hyvinvointierojen kaventaminen, nuorten tukeminen sekä koulutuksen ja työn välisten siirtymien sujuvoittaminen.

3 Vetovoimainen elinympäristö ja monimuotoinen luonto

Elinympäristön laatu, luonnonläheisyys ja kulttuuritarjonta ovat Kanta-Hämeen pehmeitä vetovoimatekijöitä. Kehittämisen kohteina ovat mm. asuminen, monipaikkaisuus, kestävä liikkuminen sekä kulttuurin ja matkailun rooli alueen houkuttelevuudessa.

Älykkään erikoistumisen strategia (ÄES) ohjaa osaamiseen, innovaatioihin ja investointeihin liittyvää kehittämistä. Sen neljä painopistettä ovat:

- Puolustusteollisuus ja kaksikäyttöteknologiat
- Bio- ja kiertotalous
- Vastuullinen ruoantuotanto ja elintarviketeollisuus
- Teknologinen uudistuminen

Maakuntaohjelman läpileikkaavina periaatteina ovat ilmastokestävyyden vahvistaminen, väestörakenteen muutokseen sopeutuminen ja strateginen yhteistyö kaikilla tasoilla, myös kansainvälisesti.

Esipuhe

Arvoisa lukija,

edessäsi on uusi Hämeen maakuntaohjelma. Maakuntaohjelma tarkentaa maakunnan aluekehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä määrittää niiden toimeenpanoa. Valmisteluun liittyvä yhteistyöprosessi oli laaja ja maakuntaohjelma valmistettiin yhteistyössä kuntien, muiden viranomaisten sekä alueiden kehittämiseen osallistuvien yhteisöjen ja järjestöjen sekä muiden tahojen kanssa.

Häme on pieni, mutta merkityksellinen osa jatkuvassa muutoksessa olevaa maailmaa. Jatkuva teknologinen murros, tekoälyn kehittyminen, energiasiirtymä, syntyvyyden väheneminen, huoli osaavan työvoiman saatavuudesta, valtiontukikilpailu ja Euroopan turvallisuusrakenteen muutos ovat asettaneet meidät uuteen kilpailu- ja turvallisuusympäristöön. Tässä ympäristössä pärjäävät ne, jotka ovat valmiita investoimaan, innovoimaan ja hyödyntämään omia olemassa olevia vahvuuksiaan – viljelemään sitä maaperää,

joka on kasvulle otollisinta. Hämeen on kyettävä kotiuttamaan kasvua yhä paremmin, jotta voimme myös jakaa hyvinvointia ja olla suunnannäyttäjä kestävämmän maailman rakentamisessa.

Uutta maakuntaohjelmaa on valmisteltu perusteellisesti. Työpajojen, kuulemisten ja lausuntojen sisältämät näkemykset on pyritty huomioimaan mahdollisimman hyvin, kuitenkin siten, että kokonaisuus ei hajaantuisi liikaa.

Kiitokset aktiivisille osallistujille valmisteluun tuoduista näkemyksistä ja kommenteista.

Menestys vaatii yhteispeliä – ilman syöttöjä on hankalaa tehdä maaleja. Menestys ei kasva itsestään kädenlämpöisillä puheilla tai piironginlaatikossa olevilla papereilla. Siksi prosessi on tärkeä. Valintoja on tehtävä ja niitä on tehty. On aika tarttua toimeen.

Toni K. Laine
maakuntajohtaja

1. On mulle Suomi suloisin,
vaan Häme siitä kallihin!
|: sen tuskin tiedän vertaista,
niin kaunista, niin herttaista
kuin kulta Hämeen maa! :|

2. Lempeitä laaksoin lehtoja
ja lintuin laulupuistoja
|: ja marjaisia kankaitaan
en unhottaa voi milloinkaan -
oi Hämeen kallis maa! :|

3. Oi Hämeen pellot viljavat
ja kasket kullan loistavat
|: ja tuhannet sen tuomikot,
sen niityt, norot, varjostot!
Ei maata vertaistaan! :|

4. Kuin taivas tääll' on loistoisa
ja iltatähti kultaisa,
|: ja ruskot yhtä runsahat,
syysöiden sähköt leimuvat
ja talvet suojaisat! :|

5. Ei impee missään rakkaampaa,
ei siveempää, ei jalompaa,
|: kuin Hämeen valkotukkainen,
tuo sinisilmä neitonen
on rusoposkinen. :|

6. Ja kansaa kussa löytänen
niin jäykkää kuin on Hämehen,
|: niin vakavaa, mi auraltaan
ei suotta siirry milloinkaan,
halveksi säätyään. :|

7. Jos miestä missä tarvitaan
maan eestä vaikka kaatumaan,
|: niin uljaita on urhoja,
on järkeä, on kuntoa,
jos toimeen tartutaan. :|

Hämäläisten laulu

Sanoitus J.H. Erkkö

Ohjeet

Näin luet
maakuntaohjelmaa

Maakuntaohjelma kokoaa yhteen Kanta-Hämeen tärkeimmät kehittämisen painopisteet. Se ei ole vain asiakirja viranomaisille vaan tarjoaa näkökulmia eri ryhmille siitä, miksi ohjelman teemat ovat merkityksellisiä ja mitä mahdollisuuksia ne avaavat.

Asukkaat,
yhteisöt ja
yrittäjät

Miksi tämä koskee **sinua**?

Ohjelma kuvaa miten Kanta-Hämeessä turvataan hyvä arki, palvelut ja viihtyisä elinympäristö. Se näyttää millä tavoin hyvinvointi, osaaminen ja yhteisöllisyys rakentavat tulevaisuutta ja miten yritysten kasvu, investoinnit ja työpaikat kytkeytyvät tähän kokonaisuuteen.

Viranhaltijat
ja kunnat

Miksi tämä on tärkeä **kunnalle**?

Maakuntaohjelma toimii työkaluna kuntien ja alueiden elinvoiman kehittämisessä. Se antaa suuntaa investointien houkutteluun, hyvinvoinnin vahvistamiseen, koulutuksen ja työelämän nivelvaiheiden tukemiseen sekä kestävän ympäristön rakentamiseen.

Hankekehittäjät
ja kumppanit

Mitä mahdollisuuksia tämä avaa **hankkeille**?

Ohjelma kokoaa ne teemat joihin rahoittajat ja yhteistyöverkostot maakunnassa katsovat. Se tarjoaa pohjan hankkeille ja avauksille, jotka tukevat Kanta-Hämeen strategisia valintoja ja vahvistavat asemaa myös kansallisissa ja kansainvälisissä verkostoissa.

Johdanto

maakuntaohjelman

ytimeen

Kanta-Hämeen maakuntaohjelma rakentuu yhteisestä tahtotilasta ja paikallisesti tunnistetuista erityispiirteistä. Alueemme kunnat ja kaupungit jakavat vahvan arvopohjan ja näkemyksen tulevaisuudesta, vaikka painotukset vaihtelevat alueellisten roolien ja lähtökoh-tien mukaan. Kehittämisen keskiössä ovat toimiva arki, ja ympäristö, jossa on hyvä asua, viihtyä, elää ja yrittää.

Maakunnan kehittämistä ohjaavat kuntiemme ja kau-punkiemme strategiset linjaukset, alueelliset yhteis-työrakenteet sekä kumppanuudet, jotka yhdistävät Kanta-Hämeen osaksi kansallisia ja kansainvälisiä ver-kostoja. Kehittäminen ei tapahdu tyhjiössä, vaan se pohjautuu pitkäjänteiseen yhteistyöhön, kokemukseen ja vuorovaikutukseen eri toimijoiden välillä.

Kuntiemme ja kaupunkiemme strategiat rakentuvat vahvasti yhteisille arvoille ja tavoitteille. Ympäristö, elinvoima ja ihmisläheisyys toistuvat läpileikkaavina teemoina lähes kaikissa strategioissa. Eroja löytyy kui-tenkin painotuksissa. Erityisesti kaupungit ja maaseu-tumaiset kunnat nostavat esiin hieman erilaisia kehit-tämiskohteita.

Maaseutumaisissa kunnissamme korostuu kylien ja taajamien merkitys, peruspalvelujen saatavuus ja asia-kaslähtöinen palveluajattelu. Maaseutumaisuus itses-sään nähdään vahvuutena ja sitä hyödynnetään iden-

titeetin ja vetovoiman rakentamisessa. Kaupunkimme puolestaan painottavat innovatiivisuutta, johtamisen ja toimintakulttuurin kehittämistä sekä rakennetun ympäristön laatua ja tiedon hyödyntämistä päätök-senteossa.

Kaikkia alueemme kuntia ja kaupungeja yhdistää tavoite olla turvallinen, kestävä ja yhteisöllinen paikka asua ja elää.

Strategioissa näkyy vahvasti luonnon arvostus, kestä-vä kehitys ja kiertotalouden mahdollisuudet. Arvopoh-jassa korostuvat erityisesti yhteisöllisyys, turvallisuus, vastuullisuus, rohkeus ja avoimuus. Strategioissa esiin-tyy myös alueellisia erikoisteemoja kuten historiallisen identiteetin hyödyntäminen, viestinnän ja markkinoin-nin vahvistaminen, matkailun kehittäminen sekä kau-pungin ja maaseudun välinen yhteys.

Elinvoimaa rakennetaan sujuvan arjen, hyvän asumi-sen, yritysmönteisyyden ja saavutettavuuden ympä-rille. Ihmisläheisyyttä korostetaan nostamalla esiin hyvinvointi, koulutus, liikunta, kulttuuri sekä lasten, nuorten ja ikääntyneiden asema. Myös kuntiemme ja kaupunkiemme henkilöstön osaaminen ja hyvinvointi ovat tärkeässä roolissa.

Verkostot vahvuutena

Maakuntamme kehittämisessä verkostot ja strategisten kumppanuuksien kehittäminen korostuvat entisestään. Kantahämäläiset toimijat ovat aktiivisesti mukana eurooppalaisissa ja kansallisissa yhteistyöverkostoissa, jotka vahvistavat maakunnan osaamista, tukevat vaikuttamista ja lisäävät alueemme näkyvyyttä.

Euroopan unionin (EU) tasolla olemme maakuntana mukana muun muassa

- Euroopan alueiden tutkimus- ja innovaatioverkostossa (European Regions Research and Innovation Network ERRIN)
- RUN-Eurooppa-yliopiston korkeakoulukonsortiossa (RUN-EU, The Regional University Network – European University)
- Euroopan unionin ilmastonmuutoksen sopeutumismissioaloitteessa (Mission for Adaptation to Climate Change)
- EU:n innovaatiolaaksoverkostossa (EU Regional Innovation Valley).

Kansainvälistä ja EU-edunvalvontaa kehitetään ja ajetaan osana Etelä- ja Länsi-Suomen alueellista ELSA-yhteistyötä, ja Brysselissä toimiva Häme EU Office toimii maakunnan linkkinä eurooppalaisen päätöksenteon ytimeen.

Kansallisesti teemme tiivistä yhteistyötä Länsi-Suomen maakuntien kanssa muun muassa yhteisen lännen vision ja liikennestrategian pohjalta. Etelä-Suomen rakennerahastoyhteistyö sekä NUTS2-tason työ Hämeen innovaatiolaakson edistämiseksi luovat mahdollisuuksia resurssien yhteiskäyttöön ja koordinoituun vaikuttamiseen.

Myös kaupunkiverkostot kuten kasvukaupunkien Hämeenlinna sekä seutukaupungeista Forssa ja Riihimäki tuovat maakunnalle valtakunnallista ja kansainvälistä näkyvyyttä sekä vahvistavat seutujen omaleimaista kehitystä.

Kumppanuuksien kautta kytkeydymme maakuntana laajempiin kehittämiskokonaisuuksiin, jaamme hyviä käytäntöjä ja vaikuttamme yhä vahvemmin omiin toimintaedellytyksiimme.

Lähtötilanne: Miksi tarvitsemme muutosta?

Kanta-Hämeessä yhdistyvät vahva teollinen perinne, luonnonläheisyys ja monipuoliset asumismahdollisuudet. Sijaintimme kasvukäytävän keskellä tarjoaa hyvät liikenneyhteydet ja mahdollisuuksia niin työssäkäyntiin kuin vapaa-ajan viettoon. Alueemme haasteet liittyvät väestörakenteen muutoksiin ja elinkeinorakenteen uusiutumiskykyyn sekä tuottavuuteen.

Maakunnallamme on oma erityisluonne, joka näkyy niin elinkeinorakenteessa, väestökehityksessä kuin asumisen ja ympäristön piirteissä. Seuraavat kymmenen kokonaisuutta kuvaavat Kanta-Hämeen erityispiirteitä.

Kanta-Hämeen erityispiirteitä

SIJAINTI KASVUKÄYTÄVÄN KESKELLÄ ON MAHDOLLISUUS JA HAASTE

Kanta-Hämeen maantieteellinen asema on vahva mutta haastava. Maakunta sijaitsee kasvukäytävän keskellä pääradan ja valtatie 3 varrella, vain tunnin päässä pääkaupunkiseudulta ja Tampereelta. Tästä huolimatta investoinnit, työpaikat ja väestönkasvu painottuvat useimmiten kasvukäytävän muihin osiin. Haasteena on muuttaa logistinen sijainti aidoksi vetovoimatekijäksi niin asumisen, yrittämisen kuin oppimisen näkökulmasta.

TKI-PANOSTUKSET OVAT MATALAT JA KESKITTYVÄT JULKISELLE SEKTORILLE

Kanta-Hämeen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta (TKI) on valtakunnallisesti tarkasteltuna vähäistä. Vuonna 2022 TKI-menot olivat vain hieman yli prosentin maakunnan bruttokansantuotteesta. Yritysvetoisen kehitystoiminnan osuus on pieni ja julkinen sektori kantaa päävastuun. Hämeen ammattikorkeakoulu HAMK ja Luonnonvarakeskus Luke ovat keskeisiä alueellisia toimijoita, mutta yhteyksiä kansallisiin ja kansainvälisiin tutkimusverkostoihin tulee vahvistaa. HAMK on osa RUN-Eurooppa-yliopistoa, joka vahvistaa maakunnan yliopistoyhteistyötä ja kansainvälisiä verkostoja. Yritysyhteistyön ja soveltavan TKI-toiminnan vahvistaminen on keskeistä innovaatiopotentialin hyödyntämiseksi.

KOULUTUSTASO JÄÄ VALTAKUNNALLISEN KESKIVERTON ALLE

Vuonna 2022 korkeakoulutettujen osuus väestöstä oli noin 30 prosenttia. Tämä vaikuttaa suoraan alueen osaamiseen, tuottavuuteen ja houkuttelevuuteen, erityisesti nuorten näkökulmasta. Monet nuoret suuntaavat opintojen perässä suurempiin kaupunkeihin, mutta samalla alueen oma korkeakoulu houkuttelee uusia opiskelijoita myös muualta.

PITKITTYNUT TYÖTTÖMYYS KYTKETTY ALUEELLISEEN ERIITYMISEEN

Työmarkkinoiden haasteet eivät jakaudu tasaisesti maakunnan sisällä. Vaikka kokonaisuudessaan työttömyysaste on ollut Kanta-Hämeessä maltillinen, pitkäaikaistyöttömyys on jäänyt sitkeäksi erityisesti osassa kaupunkiseutuja ja joillain reuna-alueilla. Sen sijaan monissa maaseutumaisissa kunnissa työllisyystilanne on säilynyt vahvana. Pitkittynyt työttömyys kohdistuu erityisesti ikääntyneisiin, matalammin koulutettuihin ja toistuvasti työttöminä olleisiin. Työmarkkinoiden tasapainottaminen vaatii paikallisesti kohdennettuja toimia jotka yhdistävät osaamisen kehittämisen, saavutettavuuden ja työnantajayhteistyön vahvistamisen.

ASUMINEN ON VÄLJÄÄ JA YHDEN HENGEN TALOUDET YLEISTYVÄT

Asuminen on Kanta-Hämeessä väljää ja yksinasuvien määrä kasvaa. Asuinpinta-ala per henkilö on noussut jokaisessa maakunnan kunnassa ja ylittää maan keskiarvon. Samalla yhden hengen talouksien osuus on kasvanut, mikä heijastaa laajempia väestörakenteen muutoksia. Vapaa-ajan asuminen, erityisesti Tamme-lassa ja Lopella, tukee paikallista palvelukysyntää ja luo kysyntää hajautuneemmalle asutukselle.

KANTA-HÄME KUULUU SUOMEN VÄHÄPÄÄSTÖISIMPIIN MAAKUNTIIN

Kanta-Häme on vähäpäästöinen maakunta. Päästöt asukasta kohden ovat selvästi alle valtakunnallisen keskiarvon. Forssan seutu on profiloitunut erityisesti kiertotalouden edelläkävijänä, ja bio- ja kiertotalouden osuus alueen työpaikoista on kansallisesti korkea. Tie-liikenne on suurin yksittäinen päästölähde.

ELINKEINORAKENNE ON VAKAA MUTTA UUDISTUU HITAASTI

Elinkeinorakenne on monipuolinen mutta hidas uudistumaan. Palveluala on maakunnan keskeinen työllistäjä ja sen rooli alueen elinvoimassa on kasvava. Uudet korkean tuottavuuden alat ovat jääneet marginaaliin. Tulevaisuuden kannalta keskeistä on, kuinka hyvin maakunta kykenee kasvattamaan koko alueen jalostusarvoa etenkin puolustusteollisuudessa, energiasiirtymässä, bioteknologiassa, kestävässä ruoantuotannossa sekä digitaalisuudessa.

TYÖPAIKKA-OMAVARAISUUS ON SUOMEN MATALIN

Maakunnan työpaikkaomavaraisuus on Suomen matalin, noin 90 prosenttia. Pendelöinti Uudellemaalle ja Pirkanmaalle on yleistä, ja Kanta-Häme on tilastollisesti yksi Suomen liikkuvimmista maakunnista. Tämä kertoo sekä hyvästä saavutettavuudesta että toisaalta maakunnan sisäisten työpaikkamahdollisuuksien rajallisuudesta. Liikkuminen perustuu pitkälti henkilöautoihin, mutta radanvarsikunnissa junayhteydet tukevat päivittäistä pendelöintiä.

TEOLLISUUS ON EDELLEEN TALouden KIVIJALKA

Yli 40 prosenttia Kanta-Hämeen yritysten liikevaihdosta muodostuu teollisuudesta, mikä on huomattavasti enemmän kuin Suomessa keskimäärin. Hämeenlinnan seudun metalliteollisuus ja Forssan elintarvike- ja metallituotanto ovat alueellisesti merkittäviä toimialoja. Vaikka teollisuuden työpaikat ovat 2000-luvulla vähentyneet noin viidenneksen, sen rooli maakunnan arvonlisäyksessä ja työllisyydessä on edelleen ratkaiseva. Teollisuuden uudistuminen ja monipuolistuminen on kuitenkin tarpeen kilpailukyvyyn säilyttämiseksi.

VÄESTÖN MONIMUOTOISUUS KASVAA MAAHANMUUTON MYÖTÄ

Väestönkehitys on maltillisesti laskevaa, samalla kun maakunnan monimuotoisuus kasvaa. Vieraskielisten osuus on kasvanut noin 7 prosenttiin. Tämä tarjoaa mahdollisuuksia työvoiman saatavuuden turvaamiseen, mutta myös aiheuttaa haasteita kotouttamisessa ja suomen kielen oppimisessa. Kotouttamisen resurssit ovat erityisen rajalliset pienissä kunnissa.

Katse tulevaisuuteen:

Kanta-Hämeen pitkän aikavälin suunnitelma

Kanta-Hämeen pitkän aikavälin kehittämislinjaukset rakentuvat elinvoiman, väestökehityksen ja vetovoiman strategisille painotuksille. Kokonaisuus täydentyy kuvauksella maakuntamme identiteetistä ja brändistä.

Häme ei kasva vanhoilla keinoilla. Jos teemme kuten ennen, jäämme muiden varjoon.

Tulevaisuus ratkaistaan sillä pystymmekö synnyttämään työtä, pitämään työikäiset alueella ja rakentamaan ympäristön, joka on ihmisille merkityksellinen. Elinvoima ei ole vain sana, vaan se on konkreettinen asia, joka mitataan työpaikoissa,

investoinneissa ja siinä haluavatko ihmiset muuttaa tänne vai täältä pois.

Kasvua ei synny ilman uusia työpaikkoja ja yrittäjyyttä, elinvoima ei säily ilman työikäistä väestöä, eikä vetovoima kannan ilman omia kovia ja pehmeitä vetovoimatekijöitä.

Maakuntamme tulevaisuus rakentuu kolmelle pilarille. Kestävä kasvu ja osaajien houkuttelu muodostavat perustan jolle elinvoima, hyvinvointi ja kasvu rakentuvat. Nämä ovat kasvun edellytyksiä kaikkialla. Pehmeä vetovoima on puolestaan se missä Kanta-Hämeellä on mahdollisuus erottua.

Kestävä kasvu ja työmarkkinat

Työpaikkojen synty, investointien lisääntyminen ja tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan (TKI) kytkeytyminen elinkeinoelämään ovat ratkaisevia tekijöitä Hämeen elinvoiman kannalta. Ilman yritysten liiketoiminnan uudistumista meille ei synny kestävää kasvua.

Työikäinen väestö ja osaaminen

Maakuntamme uudistumiskyky riippuu siitä kuinka hyvin onnistumme houkuttelemaan, sitouttamaan ja pitämään työikäistä väestöä. Paluumuuttajat, maahanmuuttajat ja osaajien saaminen ovat kasvun keskeisiä ajureita.

Pehmeä vetovoima

Luonto, kulttuuri ja arjen laatu ovat Kanta-Hämeen vahvuuksia mutta eivät itsestäänselvyksiä. Ne ovat kilpailutekijöitä jotka vaikuttavat asuinpaikan valintaan, hyvinvointiin ja alueemme vetovoimaan – myös elinkeinoelämän näkökulmasta.

Brändityön ytimessä: Juuriltaan vahva, kestävään tulevaisuuteen suuntaava ja turvallinen Häme

Brändityö on pitkäjänteistä työtä, joka rakentaa maakuntamme identiteettiä, vetovoimaa ja tunnettuutta niin asukkaiden, yritysten kuin vierailijoidenkin silmissä. Vahva ja johdonmukainen brändi kokoaa alueemme toimijat yhteisen tarinan äärelle ja tukee elinvoiman, yhteistyön ja kotiseuturakkauden kasvua.

Meillä on Kanta-Hämeessä juureva ja monikerroksinen historia, joka on kietonut kulttuurin, maiseman ja yhteisöllisyyden toisiinsa jo vuosituhansien ajan. Tämän perinnön päälle rakentuu moderni, houkutteleva ja kestävyttä arvostava maakunta, jossa elämä on vaivatonta, arvokasta, turvallista ja onnellista.

Häme on yhä vahvemmin onnellisten ihmisten sydänmaa. Paikka jonne on helppo tulla ja johon on helppo juurtua. Luonto, historian havina ja nykyaika kulkevat täällä rinnakkain – kaupungin sykkeestä on lyhyt matka järvien rannoille tai lukuisille metsäpoluille. Elinvoimaiset kyläyhteisömme voivat sijaita aivan kansainvälisten yritysten naapurissa.

Hämäläisyys kiteytyy juurevuuteen, elämänlaatuun ja kestäviin valintoihin. Se tarkoittaa aitoutta ja turvallisuutta, joka ei tarvitse suuria sanoja, koska se näkyy arjessa. Aito hämäläisyys puhuttelee asukkaita, yrityksiä ja matkailijoita.

Maakuntamme lumovoima ei ole vain henkeäsalpaavissa maisemissa, vaan siinä miten me hämäläiset täällä

elämme; viisaasti, yhteisöllisesti ja sopusoinnussa ympäristön kanssa. Hämeessä voi tuntea elävänsä arkea, jossa turvallisuus, sujuvuus ja hyvä elämä kulkevat käsi kädessä.

Emme läheskään aina kilpaile nopeudelle tai suurilla speaktaakkeleilla, mutta aina vahvalla vetovoimalla joka syntyy kokonaisvaltaisesta hyvästä elämästä.

Vetovoimaisuutemme rakentuu myös yrittäjyydestä ja monipuolisesta elinkeinorakenteesta. Meillä panostetaan siihen, että yrityksillämme on hyvät edellytykset kasvaa, kehittää, uudistua ja työllistää osaajia. Alueellamme toimii niin menestyviä perheyriksii, vientivetoisia kasvuyrityksiä kuin rohkeita pienempiäkin yrityksiä ja startupeja – ja meiltä löytyy vahva tahtotila tukea näitä kaikkia.

Me hämäläiset olemme valmiita tekemään yhteistyötä uusien investointien mahdollistamiseksi. Maakuntamme tarjoaa strategisen sijainnin keskellä Suomen kasvukäytävää, osaavaa työvoimaa ja ketterän toimintaympäristön, jossa kumppanit löytyvät läheltä.

Menestyksemme syntyy yhdessä tekemällä ja sillä että täällä on tilaa kasvaa, kehittyä ja investoida kestävästi tulevaisuuteen – ja sillä että osaamme kertoa tästä myös muille.

Toiminta- ohjelma

Näin me sen teemme:
tavoitteet ja
toimenpiteet

2

Kestävä elinvoima, hyvinvoivat yhteisöt ja vetovoimainen elinympäristö muodostavat maakuntaohjelmakauden 2026–2029 kehittämisen ytimen. Elinvoima ja investoinnit edellyttävät uudistuvaa elinkeinoelämää, osaavan työvoiman saatavuutta ja kykyä kasvuun. Väestön ja yhteisöjen hyvinvointi rakentuu sujuvasta arjesta, osallisuudesta ja palveluista, jotka tavoittavat koko maakuntamme. Elinympäristömme vetovoima kytkeytyy asumisen laatuun, sijaintiin ja pehmeisiin vetovoimatekijöihin.

Taustalla vaikuttavat kehityskulut muovaavat maakuntamme tulevaisuutta laaja-alaisesti. Väestö ikääntyy ja luonnollinen väestönkasvu on negatiivinen, mikä lisää riippuvuutta maahanmuutosta.

Osaamistarpeet muuttuvat nopeasti, mutta koulutustaso ei enää nouse entiseen tapaan. Tuottavuuden kasvu on hidasta ja kilpailu investoinneista, osaajista ja asukkaista kiristyy. Näihin haasteisiin vastaaminen edellyttää uusia ratkaisuja työelämässä, koulutuksessa ja alueiden kehittämisessä.

Olemme yhteistyössä maakunnan toimijoiden kesken koonneet kehittämisen ytimeksi oleviin kolmeen teemaan tavoitteita ja toimenpiteitä, joilla pääsemme kohti haluttua tulevaisuutta.

Teema 1

Kestävä elinvoima ja investoinnit

Kasvu vaatii uusia ratkaisuja. Maakuntamme kehityksen ytimessä ovat talouskasvu, työpaikat ja työikäisen väestön määrän kasvu. Näiden toteutuminen edellyttää uusien yritysten ja työpaikkojen syntyä, yritysten uudistumiskykyä sekä osaavan työvoiman saatavuutta kotimaasta ja kansainvälisiltäkin työmarkkinoilta.

Maakuntamme tämänhetkinen tilanne ei kuitenkaan riittävästi tue näitä tavoitteita, sillä investoinnit, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiopanostukset (TKI) sekä tuottavuus ovat valtakunnallista keskiarvoa alhaisemmalla tasolla. Tämä heijastaa rakenteellisia kehityshaasteita, jotka liittyvät sekä osaajien riittävyyteen että kykyyn hyödyntää rahoitusmahdollisuuksia ja verkostoja.

Alueiden välinen kilpailu niin investoinneista, osaajista kuin rahoituksesta kiristyy koko ajan. Kanta-Hämeen ei ole mahdollista kuroa eroa muihin maakuntiin kopioimalla olemassa olevia ratkaisuja. Sen sijaan meidän on tunnistettava ja hyödynnettävä

omat vahvuutemme, tehtävä strategisia valintoja ja panostettava pitkäjänteiseen yhteistyöhön.

Kanta-Häme on voimakkaasti mukana rakentamassa kansallista ja eurooppalaista kokonaisturvallisuuden ja huoltovarmuuden verkostoa. Puolustusteollisuus, turvallisuus- ja kaksikäyttöteknologiat sekä kriisinkestävyttä tukevat ratkaisut muodostavat kasvavan osan maakuntamme elinkeinorakenteesta ja TKI-toiminnasta.

Teollisen pohjan lavennusta kaksikäyttöteknologioihin edistään suurempien toimijoiden lisäksi pienissä ja keskiuurissa yrityksissä ja aloittavia yrityksiä ohjataan yrityshautomointintaan kuten Defence Innovation Network Finland (DEFINE) -verkostoon. Hämeenlinnan rooli maaliikkuvuuden keskuksena, Riihimäen asema robotiikassa ja Forssan suojavarusteiden kehittämisen rooli muodostavat kokonaisuuden, joka vahvistaa maakunnan teollista ja teknologista uusiutumista.

Asukkaat, yhteisöt ja yrittäjät

Miksi tämä koskee **sinua**?

Kestävä elinvoima tarkoittaa työpaikkoja, palveluja ja investointeja, jotka pitävät alueen elinvoimaisena myös tulevaisuudessa. Luku kertoo miten turvataan työmahdollisuuksia ja luodaan kasvua niin että arki pysyy sujuvana – olipa kyse liikenneyhteisistä, yritysten toimintaedellytyksistä tai uudenaikaisista työpaikoista.

Viranhaltijat ja kunnat

Miksi tämä on tärkeä **kunnalle**?

Kuntien talous ja palvelut nojaavat siihen että alueella on työtä, yritystoimintaa ja verotuloja. Tämä luku antaa suunnan sille miten kunnat voivat vahvistaa elinvoimaa: yhteistyötä investointien houkuttelussa, oman teollisuuspolitiikan rakentamista sekä työvoiman ja osaamisen turvaamista. Luku toimii työkaluna kunnan elinvoimapolitiikan ja työllisyysalueyhteistyön kehittämisessä.

Hankekehittäjät ja -hakijat

Mitä mahdollisuuksia tämä avaa **hankkeille**?

Kestävä elinvoima -osio sisältää ne painopisteet, joihin rahoittajat ja kumppanit maakunnassa katsovat. Innovatiivinen teollisuuden uudistaminen, TKI-ekosysteemit ja EU-rahoituksen hyödyntäminen nousevat keskiöön. Jos haet hankkeelle kumppaneita tai rahoitusta, tämä luku kertoo mitkä aiheet ovat maakunnassa strategisesti tärkeitä ja mistä löytyy tukea yhteisiin avauksiin.

Strategiset yhteydet

Painopisteinä ovat vastuullinen ja uudistuva teollisuus, työvoiman saatavuus ja uudet innovaatiot.

Maakuntamme elinvoiman ja investointien vahvistaminen vaatii laaja-alaista yhteistyötä alueellisten, kansallisten ja kansainvälisten toimijoiden kanssa. Keskeisiä kumppaneita ovat muun muassa kuntiemme elinkeinoyhtiöt, Hämeen ammattikorkeakoulu HAMK, ammatilliset oppilaitokset, elinkeinoelämän järjestöt, uudet elinvoimakeskukset, työllisyysalueet, työ- ja elinkeinoministeriö TEMin investointinyrkki, Business Finland, Invest in Finland, EU-ohjelmat ja -verkot sekä yritykset ja startup-yhteisöt.

Maakunnassamme toimivat myös merkittävät erityisosaamisen keskittymät Ypäjän Hevosopisto, Helsingin yliopiston Lammin biologinen asema, Luonnonvarakeskus (Luke) ja Geologian tutkimuskeskuksen (GTK) sydänkaira-arkisto, jotka vahvistavat alueen osaamis-pohjaa erityisesti maatalouden, biotalouden ja luonnonvara-alan kehittämisessä. Lisäksi Riihimäellä toimii Puolustusvoimien tutkimuslaitos.

Yhteyksiä myös maakuntamme ulkopuolelle tulee edelleen vahvistaa konsortiokumppaneiden hakemisessa. Maakuntamme pk-yrityksiä ja TKI-toimijoita autetaan systemaattisesti pääsemään kiinni kilpailtuihin EU-rahoituksiin. Kansainvälisessä yhteistyössä hyödynnämme erityisesti EU:n mahdollisuuksia, kuten Horisontti-, Interreg-rahoitusohjelmia ja kumppanuusverkostojen tarjoamia alustoja.

Yhteyksiämme laajennetaan myös erikoistuneisiin eurooppalaisiin verkostoihin kuten puolustusteknologiaan keskittyvään European Network of Defence-related Regions (ENDR), jossa Riihimäen kaupungin johtama maakunnallinen DEFINE-verkosto on mukana.

Tavoitteet ja toimenpiteet

Tavoite

**Kohti investointeja
houkuttelevaa
keskittymää**

Hämettä rakennetaan kohti investointeja
houkuttelevaa keskittymää, jossa yritykset näkevät
tulevaisuuden mahdollisuudet ja toimintavarmuuden.

Toimenpiteet

- Maakunnallinen investointien sijoittumisen edistämispoolin perustaminen.
- Alueellisen teollisuuspolitiikan vahvistaminen.
- Yhteistyön tiivistäminen TEMin investointinyrkin ja Invest in Finlandin kanssa.

2

Kohti uudistuvaa ja verkottunutta aluetta

Häme suuntautuu kohti uudistuvaa ja verkottunutta aluetta, jossa TKI-toiminta tukee elinkeinoelämää ja kansainvälistä kasvua.

- Ammattikorkeakoulun ja tutkimuslaitosten sekä ammatillisten oppilaitosten roolin vahvistaminen TKI-ekosysteemissä.
- Strategisten kumppanuuksien rakentaminen yliopistojen ja kansainvälisten toimijoiden kanssa.
- Pk-yritysten, kaupunkien, kuntien ja TKI-toimijoiden tukeminen EU-rahoituksessa ja konsortiohankkeissa.

3

Uudistuva yritystoiminta ja osaaminen

Kestävä kasvu rakentuu uudistuvasta yritystoiminnasta ja osaamisesta.

- Pk-yritysten ja aloittavien yritysten kasvun vauhdittaminen ja ekosysteemeihin pääsyn tukeminen.
- Yritysten uudistumisen ja vastuullisuuden edistäminen (ESG)
- Osaamis- ja työllisyystarpeiden ennakkoinnin vahvistaminen.
- Yrittäjyyskasvatuksen systematisointi osaksi elinkeinorakenteen uudistamista.

Kohti investointeja houkuttelevaa keskittymää

Tavoitteenamme on rakentaa Hämeestä investointeja houkutteleva keskittymä, jossa yritykset näkevät tulevaisuuden mahdollisuudet ja toimintavarmuuden.

Kanta-Hämeen elinvoima edellyttää, että maakuntamme näyttäytyy uskottavana ja ennakoitavana sijoittumis- ja investointikohteena. Investoinnit vaativat meiltä toimivan toimintaympäristön lisäksi kykyä reagoida nopeasti ja johdonmukaisesti muuttuviin tarpeisiin. Tavoitteenamme on rakentaa alueesta paikka, jossa yritykset näkevät pitkän aikavälin mahdollisuuksia ja luottavat maakuntamme kehitykseen.

Investointivalmiuttamme vahvistetaan kolmella tavalla: perustamme koko maakuntaa palvelevan investointien edistämispoolin, vahvistamme alueellista teollisuuspolitiikkaa Kanta-Hämeen omiin vahvuuksiin nojaten ja tiivistämme yhteistyötä valtakunnallisten investointitoimijoiden kanssa. Näiden lisäksi energiaverkkojen (sähkö, vety, kaasuverkot) rakentumista Hämeen alueella edistään täysimääräisesti maanomistajat huomioiden.

Kanta-Hämeen elinvoimaa rakennetaan eri puolilla maakuntaa omiin vahvuuksiin tukeutuen. Hämeenlinna ja seutu muodostavat maakunnan hallinnollisen ja taloudellisen keskuksen, jonka liiketoimintapotentiaali ja yritysverkostot tukevat koko maakunnan kasvua. Riihimäen seutu profiloituu teknologisen uudistumisen, robotiikan ja puolustusteollisuuden ekosysteeminä, jossa syntyy uusia ratkaisuja ja yrityksiä. Forssan seutu vahvistaa maakunnan elinvoimaa bio- ja kiertotalouden ja elintarviketeollisuuden osaamisellaan. Seutujen yhteistyö muodostaa Kanta-Hämeen elinvoiman perustan.

Toimenpiteet

Maakunnallinen investointien sijoittumisen edistämispoolin perustaminen

Kanta-Hämeeseen perustetaan elinkeino- ja kehitysyhtiöiden kanssa investointien sijoittumista edistävä maakunnallinen pooli, jonka tehtävänä on vahvistaa alueen kykyä vastaanottaa kotimaisia ja kansainvälisiä investointeja. Pooli kokoaa yhteen keskeiset maakunnalliset ja ylimaakunnalliset toimijat.

Toiminta perustuu ennakoivaan valmisteluun (mm. maankäytön suunnittelu, infra ja energiaverkot) sekä strategiseen yhteistyöhön. Poolissa tunnistetaan kasvualoja, rakennetaan valmiuksia sijoittumisen tueksi ja huolehditaan osaltaan sijoittumista tukevasta tiedontuotannosta ja maakunnan näkyvyydestä sijoittumiskentässä.

Keskeistä on, että Kanta-Häme profiloituu ulospäin yhtenäisenä ja kilpailukykyisenä kokonaisuutena. Investointien houkuttelu ei saa jäädä yksittäisten kuntien vastuulle, vaan koko maakunta toimii yhteisenä toimijana kansallisessa ja kansainvälisessä kentässä.

Alueellisen teollisuuspolitiikan vahvistaminen

Kanta-Häme vahvistaa teollisuuspolitiikkaansa maakunnan omista vahvuuksista käsin. Teollisuus on edelleen keskeinen osa alueemme arvonmuodostusta ja vientiä, vaikka työpaikkamäärät ovat pitkällä aikavälillä vähentyneet. Kehittämistyömme painopisteitä ovat elintarvike-, metalliteollisuus, puolustus- ja kaksikäyttöteknologia sekä bio- ja kiertotalous.

Tavoitteenamme on tukea osaamiskeskittymien vahvistumista, jalostusarvon kasvattamista, teollisuusalueiden ja teollisuuspuistojen uusiutumista sekä arvoketjujen vahvistamista. Teollisuuden kehittämisessä painotamme myös sitä, että osaamis- ja koulutusratkaisut, TKI-ympäristöt ja julkiset kehittämisresurssit kohdentuvat nykyistä tarkemmin teollisuuden uudistumistarpeisiin. Meillä on edellytykset toimia esimerkimaakuntana, jossa puhdas siirtymä, vihreän siirtymän investoinnit, turvallisuuden luominen ja teollinen kilpailukyky yhdistyvät pitkäjänteiseksi teollisuuspolitiikaksi.

Yhteistyön tiivistäminen TEMin investointinyrkin ja Invest in Finlandin kanssa

Kanta-Häme vahvistaa yhteistyötään valtakunnallisten investointitoimijoiden kanssa asemoituakseen aloitteelliseksi ja valmistautuneeksi kumppaniksi. Tavoitteenamme on, että Kanta-Häme tunnistetaan alueena, jolla on kyky vastata nopeasti potentiaalisten investoijien tarpeisiin mutta myös valmius ennakoida ja rakentaa omia avauksia.

TEMin investointinyrkki on työ- ja elinkeinoministeriön koordinoima yhteistyö rakenne, joka kokoaa eri ministeriöiden asiantuntijat edistämään kansallisesti merkittäviä investointihankkeita. Se sujuvoittaa lupa- ja valmisteluprosesseja ja tukee viranomaisten yhteistyötä suurissa sijoituspäätöksissä.

Invest in Finland toimii osana Business Finlandia ja auttaa ulkomaisia yrityksiä sijoittumaan Suomeen. Se tarjoaa tietoa, verkostoja ja asiantuntijatukea investoijille sekä toimii linkkinä alueiden ja kansainvälisten toimijoiden välillä. Yhteistyön tiivistäminen näiden toimijoiden kanssa parantaa mahdollisuuksiamme saada maakuntaamme sijoituksia, joilla on laaja-alaisia taloudellisia ja aluekehityksellisiä vaikutuksia.

Kohti uudistuvaa ja verkottunutta aluetta

Kanta-Häme suuntautuu kohti uudistuvaa ja verkottunutta aluetta, jossa tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta (TKI) tukee elinkeinoelämää ja kansainvälistä kasvua.

Uudistumiskykymme perustuu osaamiseen, yhteistyöhön ja verkostoihin. TKI-toimintamme on kytkeydyttävä elinkeinoelämän tarpeisiin ja tuettava yritystemme kasvua myös kansainvälisesti. Tavoitteenamme on rakentaa verkottunut ja uudistuva maakunta, jossa osaaminen jalostuu vaikuttavaksi kehittämiseksi ja kilpailukyvyn lähteeksi.

Tavoitetta edistetään kolmella toimenpiteellä: vahvistamalla ammattikorkeakoulun ja tutkimuslaitosten roolia TKI-ekosysteemissä, strategisia kumppanuuksiamme vahvistetaan erityisesti yliopistojen ja kansainvälisten verkostojen suuntaan, ja pk-yrityksiämme tuetaan EU-rahoituksen ja hankeyhteistyön hyödyntämisessä.

Toimenpiteet

Ammattikorkeakoulun ja tutkimuslaitosten roolin vahvistaminen TKI-ekosysteemissä →

Hämeen ammattikorkeakoululla (HAMK) on keskeinen rooli soveltavan tutkimuksen ja elinkeinoelämän yhteistyön yhdistäjänä. Tätä roolia vahvistetaan erityisesti niillä aloilla, joilla Kanta-Hämeellä on uudistuspotentiaalia.

HAMKilla on keskeisiä valmiuksia toimia hankkeiden käynnistäjänä, verkostojen kokoajana ja kehittämisresurssien yhdistäjänä. Tavoitteenamme on tunnistaa ja jäsentää keskeisiä osaamisalueita joiden ympärille voidaan rakentaa elinkeinoelämää ja koulutusta palvelevia kokonaisuuksia. Samalla vahvistetaan maakunnan kytkentöjä kansallisiin ja kansainvälisiin verkostoihin sekä lisätään TKI-toiminnan vaikutavuutta.

HAMK ja Luonnonvarakeskus (Luke) ja Helsingin yliopiston Lammin biologinen asema muodostavat Kanta-Hämeessä harvinaisen vahvan tutkimus- ja kehittämisalustan, joka kytkee alueemme biotalouden ja luonnonvara-alat kansallisiin ja kansainvälisiin tiedeverkostoihin. Luke on Kanta-Hämeen keskeinen bio- ja kiertotalouden toimija, jolla on vahvaa kokemusta EU-hankkeista ja laajat verkostot sekä julkisella että yksityisellä sektorilla, niin kotimaassa kuin kansainvälisesti. Tämä osaamispohja tukee maakuntamme profiloitumista kestävästä kasvusta ja vihreän siirtymän edelläkävijänä. Lisäksi Puolustusvoimien tutkimuslaitos vahvistaa turvallisuusosaamista.

Hyvinvointialue on merkittävä elinvoiman rakentaja julkisten hankintojen ja palvelujen kautta. Hankinnat tarjoavat yrityksille kasvun ja innovaatioiden mahdollisuuksia, ja niiden avulla voidaan edistää myös kestävästä kehityksestä. Hyvinvointialue toimii osana maakunnan TKI-ekosysteemiä ja vahvistaa tutkimusta, koulutusta ja työvoiman saatavuutta.

Strategisten kumppanuuksien rakentaminen yliopistojen ja kansainvälisten toimijoiden kanssa

Kanta-Hämeen innovaatiotoiminta vahvistuu strategisten kumppanuuksien kautta. Toimivan TKI-ympäristön rakentaminen edellyttää meiltä yhteistyötä myös maakunnan ulkopuolelle yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa erityisesti niillä aloilla, jotka ovat maakuntamme elinkeinoelämän kehittämisen kannalta merkittäviä.

Yhteistyö voi rakentua yhteisten hankkeiden, osaamiskeskittymien tai professuurien tutkimusryhmän ympärille, joissa tutkimus ja koulutus kytkeytyvät tiiviisti yritysten tarpeisiin. Tavoitteenamme on muodostaa kumppanuuksia, jotka tukevat tiedon hyödyntämistä, osaamisen kasvua ja liiketoiminnan uudistumista.

Keskeistä on, että kumppanuudet perustuvat elinkeinoelämälähtöiseen yhteistyöhön ja luovat edellytyksiä vaikuttavalle hanketoiminnalle, myös kansainvälisessä mittakaavassa.

Puolustusteollisuuden kehittymisen myötä on perusteltua tarkastella miten osaamisperustamme voidaan vahvistaa myös koulutuksen ja tutkimuksen keinoin.

Pk-yritysten, kaupunkien, kuntien ja TKI-toimijoiden tukeminen EU-rahoituksessa ja konsortiohankkeissa

EU-rahoituksen parempi hyödyntäminen edellyttää Kanta-Hämeessä järjestelmällistä ja koordinoitua tukea pk-yrityksille, kaupungeille, kunnille ja kehittäjäorganisaatioille. Kilpailtu rahoitus vaatii kykyä muodostaa vaikuttavia konsortioita, osallistua kansainvälisiin verkostoihin ja valmistella korkeatasoisia hankekokonaisuuksia.

Maakunnassamme on jo olemassa rakenteita, jotka tukevat EU-hakuihin osallistumista. Näiden toimintamallien vahvistaminen ja juurruttaminen osaksi alueen elinkeino- ja innovaatiopolitiikkaa on jatkossa keskeistä. Osa rahoituksesta on suunnattu vain kaupungeille ja kunnille. Tuki voi tarkoittaa neuvontaa, valmennusta tai asiantuntija-apua erityisesti niille toimijoille, joilla ei vielä ole vakiintuneita kanavia kansainvälisiin hankekumppanuuksiin.

Uudistuva yrittäjätoiminta ja osaaminen

Kanta-Hämeen kestävä
kasvu syntyy uudistuvasta
yrittäjätoiminnasta ja
osaamisesta.

Elinkeinorakenteemme uudistuu kestäväällä tavalla, kun pk-yritystemme kasvua ja vastuullisuutta tuetaan, osaamistarpeisiin vastataan ennakoivasti ja yrittäjyyttä edistetään osana koulutuspolkuja.

Vauhditamme kasvua kehittämispalveluilla ja ekosysteemiyhteistyöllä, vahvistamme osaamisen ennakkointia koulutuksen ja työelämän yhteensovittamiseksi, ja hyödynnämme yrittäjyyskasvatuksen mahdollisuuksia laajasti elinkeinoelämän uudistumisen tueksi.

Turvaamme maakunnan kanalta tärkeiden toimialojen osaavan työvoiman saannin varmistamalla, että maakunnan oppilaitoksissa on tarjolla riittävästi opiskelupaikkoja kyseisiin ammatteihin ja työtehtäviin.

Toimenpiteet

Pk-yritysten ja aloittavien yritysten kasvun vauhdittaminen ja ekosysteemeihin pääsyn tukeminen

Pk-yritysten kasvu ja uudistuminen ovat Kanta-Hämeen elinkeinoelämän elinvoiman perusta. Kasvun tueksi tarvitsemme kohdennettuja palveluja, kuten liiketoiminnan sparrausta, rahoitusneuvontaa, kansainvälistymisen tukea ja osaavan työvoiman saatavuuteen liittyviä ratkaisuja.

Tavoitteenamme on, että yrityksemme pääsevät osaksi toimialakoh-
taisia ja poikkialaisia ekosysteemejä, joissa syntyy uusia ratkaisuja ja kumppanuuksia. Näissä verkostoissa myös pienemmät toimijat voivat kasvaa ja kehittyä suurten rinnalla.

Aloittavia yrityksiämme tuetaan matalan kynnyksen kasvuympäris-
töillä, kuten hautomotoiminnalla ja yrityskiihdyttämöillä, jotka tukevat alkuvaiheen kehitystä ja verkostoihin kiinnittymistä. Kasvun edistämi-
nen edellyttää tiivistä yhteistyötä yritysten, kehittäjäorganisaatioi-
den ja koulutustoimijoiden välillä.

Yritysten uudistumisen ja vastuullisuuden edistäminen (ESG)

Kanta-Hämeen tulee tukea yritysten uudistumista ja vastuullisuutta osana alueen kilpailukykyä. ESG-näkökulmat (environmental, social, governance eli ympäristö, sosiaalinen vastuu ja hyvä hallinto) eivät ole enää erillisiä lisäyksiä vaan keskeinen osa liiketoiminnan uskotta-
vuutta, riskienhallintaa ja markkinoille pääsyä.

Pk-yrityksillemme tarjotaan konkreettista tukea vastuullisuustyön kehittämiseen. Tavoitteenamme on madaltaa kynnystä käytännön toimiin, mittareiden rakentamiseen, raportointivelvoitteiden ymmär-
tämiseen ja vastuullisuuden sisällyttämiseen strategiaan valintoihin. Erityisesti pienemmät yritykset hyötyvät koulutuksista, esimerkeistä ja vertaisverkostoista, joissa vastuullisuutta kehitetään käytännön-
läheisesti. Yritysten vastuullisuus- ja ESG-kyvykkyksiä vahvistetaan käytännönläheisinä klinikkatoimintoina ja valmennuksina.

Meillä on edellytykset profiloitua alueena, jossa vastuullisuus on osa yritystoiminnan ja kuntien arkea. Maakuntamme voi toimia esimerkki-
nä siinä miten pk-yrityksiä tuetaan siirtymässä kohti kestävämpää ta-
loutta. Yritysten vastuullisuustyö vahvistaa samalla alueen resiliens-
siä ja kykyä sopeutua talouden ja toimintaympäristön muutoksiin.

Osaamis- ja työllisyystarpeiden ennakkoinnin vahvistaminen

Kanta-Hämeessä vahvistetaan osaamis- ja työllisyystarpeiden ennakointia ja sen hyödyntämistä koulutuksen, työllisyyden ja elinkeinon elämän kehittämisessä. Muuttuva työelämä ja rakennemuutos edellyttävät kykyä tunnistaa osaamistarpeet ajoissa ja kohdistaa toimenpiteet ennakoivasti.

Toteutamme ennakointia yhdistämällä analysoitua taustatietoa ja toimijakentän havaintoja. Työllisyys- ja koulutustilastot, väestöennusteet ja rekrytointisignaalit muodostavat tietopohjan, jota täydennetään alueellisella näkemyksellä. Näiden pohjalta tuotamme skenaarioita ja tilannekuvia, jotka tukevat tiedolla johdettua päätöksentekoa. Ennakointi on osa maakuntamme pitkäjänteistä kehittämisotetta.

Yrittäjyyskasvatuksen systematisointi osaksi elinkeinorakenteen uudistamista

Yrittäjyyskasvatuksen mahdollisuuksia hyödynnetään Kanta-Hämeessä yhä järjestelmällisemmin osana elinkeinorakenteen uudistamista. Uudistuva työelämä edellyttää valmiuksia, joita yrittäjämäinen ajattelu ja toiminta voivat vahvistaa, esimerkiksi aloitteellisuutta, ongelmanratkaisukykyä, luovuutta ja yhteistyötaitoja.

Alueellamme kehitetään käytäntöjä, joiden avulla yrittäjyyskasvatus integroidaan osaksi eri koulutusasteita varhaiskasvatuksesta korkeakouluihin. Lapsille ja nuorille tarjotaan mahdollisuuksia tutustua yrittäjyyteen käytännönläheisesti esimerkiksi työelämäprojektien, kesäyrittäjyysmallien ja oppilaitosyhteistyön kautta. Vahvistamme yrittäjyyden edellytyksiä myös osana kotoutumistyötä.

Jo laadittu Kanta-Hämeen yrittäjyyskasvatuksen strategia antaa suuntaviivat yrittäjyyden systemaattiselle kehittämiselle. Strategian keskiössä on Nuorten Yrityspolku, joka tukee nuoria omien vahvuuksien tunnistamisessa, yrittäjyyden käytännön kokeilemisessa ja siirtymisessä sujuvasti työelämään tai yritystoiminnan pariin.

Maakunnan oppilaitokset edistävät aktiivisesti opiskelijoidensa yrittäjyysvalmiuksia koulutuksen, erilaisten projektien ja yritystoiminnan (esim. NY ja Osuuskunta) kautta.

Teema 2

Hyvinvoiva väestö
ja yhteisöt

Hyvinvointi on Kanta-Hämeen alueellinen kilpailuetu, joka heijastuu paitsi ihmisten arkeen myös elinvoimaan ja vetovoimaan. Sen perustan muodostavat kasvava talous, menestyvät yritykset, riittävä määrä työpaikkoja sekä mahdollisuus osallistua ja kuulua yhteisöön.

Maakuntamme sisällä hyvinvointi jakautuu kuitenkin epätasaisesti. Alueellisen eriytymisen ja segregaaion lisääntyminen näkyy erityisesti asumisessa ja taloudessa. Kehityskulku uhkaa pitkällä aikavälillä sekä sosiaalista kestävyyttä että alueemme

vetovoimaa. Väestön ikääntyminen, sosiaali- ja terveyspalvelujen resurssien niukkuus ja kasvavat vaatimukset työn tehokkuuden ja tuottavuuden kasvattamisesta luovat haastavat olosuhteet hyvinvointipalvelujen järjestämiselle.

Erityistä huolta aiheuttaa nuorten pahoinvoinnin kasvu. Samaa aikaan maahanmuuttajien määrän nopea kasvu luo tarvetta vahvistaa kotoutumisen rakenteita ja tukea kiinnittymistä hämäläiseen arkeen. Hyvinvoiva ja yhteenkuuluva väestö on sekä inhimillinen arvo että edellytys alueen kestäväälle kasvulle.

Asukkaat, yhteisöt ja yrittäjät

Miksi tämä koskee **sinua**?

Hyvinvointi on Kanta-Hämeen kilpailuetu, mutta se ei jakaudu tasapuolisesti. Sisältö kuvaa miten nuorten pahoinvointiin vastataan, maahanmuuttajat saadaan kotoutumaan ja arjen palvelut pidetään toimivina eri puolilla maakuntaa. Hyvinvoiva väestö vahvistaa myös yrittäjyyden ja paikallisen elinkeinoelämän edellytyksiä, sillä sujuva arki, yhteisöllisyys ja osaaminen luovat perustan yritystoiminnalle.

Viranhaltijat ja kunnat

Miksi tämä on tärkeää **kunnalle**?

Kuntien rooli on ratkaiseva hyvinvointierojen kaventamisessa ja arjen palveluiden turvaamisessa. Tässä avataan miten kunnat voivat vahvistaa kotoutumista, rakentaa yhteistyötä hyvinvointialueen ja työllisyysalueiden kanssa sekä hyödyntää alueellisia hyvinvointimittareita kehittämisen tukena. Koulutuksen ja työelämän nivelvaiheiden sujuvoittaminen on kunnille keino sitoa osaajia ja turvata elinvoimaa.

Hankekehittäjät ja -hakijat

Mitä mahdollisuuksia tämä avaa **hankkeille**?

Hyvinvoiva väestö ja yhteisöt tuo esiin teemat, joihin rahoittajat ja kumppanit etsivät ratkaisuja: nuorten tukeminen, hyvinvointiteknologiat, kotoutumista vahvistavat ratkaisut, liikunta- ja kulttuuripalvelujen kehittäminen sekä koulutuksen ja työn yhteyksien vahvistaminen. Nämä linjaukset auttavat suuntaamaan hankkeita maakunnan strategiaan teemoihin.

Tavoitteet ja toimenpiteet

1

Tavoite

**Kansainvälinen
Kanta-Häme**

Kansainvälinen Kanta-Häme on houkutteleva muuttokohde

Toimenpiteet

- Kotoutumisen vahvistaminen, työperäisen maahanmuuton tukeminen, kansainvälisyystoimien ja viestinnän kehittäminen.
- Rakennetaan monikielisiä palvelupolkuja ja yhteisöjä, jotka edistävät kiinnittymistä Hämeeseen.

Strategiset kumppanuudet ja yhteydet

Vahvistamme hyvinvointia ja osallisuutta tiiviissä yhteistyössä kuntiemme, hyvinvointialueen, työllisyysalueiden, oppilaitostemme ja järjestöjemme kanssa. Kumppanuuksia syvennetään erityisesti nuorten tukemisessa, kotoutumisen edistämässä, palveluiden saavutettavuudessa ja koulutuksen sekä työn välisten siirtymien sujuvoittamisessa. Tuemme yhteistyötä yhteisellä tiedolla johtamisella ja ohjaamme kehittämistä alueellisen tilannekuvan ja vaikuttavuustiedon pohjalta.

2

Hyvän elämän mahdollisuudet

Kanta-Hämeessä kavennetaan hyvinvointieroja ja vahvistetaan jokaisen mahdollisuutta hyvään elämään asuinpaikasta riippumatta.

- Hyvinvointia edistävässä toimissa huomioidaan kuntien erilaiset tilanteet ja kunnalliset hyvinvointierot. Hyvinvointimittaristoja ja alueellista tietopohjaa hyödynnetään toimenpiteiden kohdentamisessa.
- Ihmisten terveyttä edistäviin, hyvinvointia ja alueen vetovoimaa lisääviin laadukkaisiin liikunta-, hyvinvointi- ja kulttuuripalveluihin panostetaan.
- Nuorten ja haavoittuvien ryhmien pahoinvointiin pyritään vastaamaan yhteisellä tilannekuvalla ja toimenpiteillä.
- Hyvinvointitekologioita sovelletaan osana palvelujen kehittämistä ja eri elämäntilanteiden tukemista.

3

Vahva koulutuksen, työelämän ja hyvinvoinnin yhteys

Kehitetään koulutuksen ja työn välistä yhteyttä, sujuvoitetaan siirtymiä ja vahvistetaan yhteistyötä työllisyysalueiden kesken kohdennettujen ratkaisujen löytämiseksi.

- Yhteistyötä työllisyysalueiden, kuntien ja oppilaitosten kesken tiivistetään, jotta löydetään kohdennettuja ratkaisuja osaajapulaan ja työelämään kiinnittymiseen.
- Siirtymiä koulutuksesta työelämään sujuvoitetaan vahvistamalla opinto-ohjausta, työelämäyhteyksiä ja käytännön kokemuksia.

Kansainvälinen Kanta-Häme

Kansainvälinen Kanta-Häme on houkutteleva muuttokohde.

Maakuntamme kansainvälisyyden lisääminen ja työperäisen maahanmuuton vahvistaminen vaativat monipuolista keinovalikoimaa ja maakunnallisesti koordinoitua yhteistyötä eri toimijoiden kesken.

Kanta-Hämeen kansainvälisen houkuttelevuuden lisääminen on pitkäjänteistä työtä, jota on syytä toteuttaa yli maakuntaohjelmakausien. Työperäinen maakuntaan muutto ulkomailta on aluetalouden ja arvonluonnin näkökulmasta erittäin merkittävässä roolissa tulevaisuudessa. Tällä varmistetaan osaltaan osaavan työvoiman saatavuus tulevaisuudessa Kanta-Hämeessä.

Kokonaisuus pitää sisällään kotoutumisen vahvistamisen, työperäisen maahanmuuton tukemisen sekä kansainvälisyystoimien ja viestinnän kehittämisen. Tämän lisäksi rakennamme monikielisiä palvelupolkuja ja yhteisöjä, jotka edistävät kiinnittymistä Kanta-Hämeeseen. Tavoitteena on myös luoda konkreettinen työperäisen maakuntaanmuuton ohjelma.

Toimenpiteet

**Kotoutumisen
vahvistaminen,
työperäisen maahan-
muuton tukeminen,
kansainvälisyystoimien
ja viestinnän
kehittäminen**

Tavoitteenamme on edistää maahanmuuttajien sopeutumista ja osallistumista yhteiskuntaan, houkuttaa ja tukea kansainvälisiä osajia sekä vahvistaa Kanta-Hämeen kansainvälistä houkuttelevuutta yleisesti. Tämä edellyttää, että maakunnassamme on myös riittävä vastaanottokyky, eli toimivat palvelut, myönteinen ilmapiiri ja halu ottaa uusia tulijoita osaksi yhteisöä.

Hyvät väestösuhteet ovat keskeinen osa kotoutumista. Niitä rakennetaan tukemalla myönteisiä asenteita, vahvistamalla arjen turvallisuutta, edistämällä vuorovaikutusta eri ryhmien välillä ja lisäämällä osallisuuden kokemusta. Tämä vahvistaa luottamusta, ehkäisee jännitteitä ja tukee kiinnittymistä maakuntaan.

Kotoutumisen vahvistamisella tuetaan maahanmuuttajien integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan samalla kunnioittaen heidän omaa kulttuuritaustaansa. Toimet pitävät sisällään laadukkaan kielikoulutuksen tarjoamisen, työllistymisen tukemisen räätälöidyillä palveluilla, koulutukseen pääsyn helpottamisen sekä sosiaalisen osallisuuden edistämisen maakunnallisten verkostojen kautta.

Työperäisen maahanmuuton tukeminen on ensiarvoisen tärkeää osaajapulan ratkaisemiseksi ja talouden kasvun turvaamiseksi. Tämä edellyttää meiltä sujuvia rekrytointiprosesseja kansainvälisille työntekijöille, ulkomailla hankitun osaamisen tehokasta tunnistamista ja vastaavuuden arviointia sekä helppokäyttöistä tiedonsaantia Kanta-Hämeen työmarkkinoista.

Tukea tarvitaan myös kansainvälisten työntekijöiden ja heidän perheidensä asettumiseen Kanta-Hämeeseen. Usein on tärkeää löytää myös työn perässä muuttavien puolisoille työllistymismahdollisuuksia ja huomioida perheiden tarpeet kokonaisvaltaisesti. Meidän on myös panostettava ja kiinnitettävä erityistä huomiota kansainvälisten opiskelijoiden työllistymismahdollisuuksiin, yrittäjyysvalmennukseen ja maakunnassamme pysymiseen valmistumisen jälkeen. Lisäksi vahvistetaan kansainvälisyystoimien toimeenpanoa ja monikielisiä palvelupolkuja, jotka tukevat koulutuksen, työn ja kotoutumisen välisen siirtymien sujuvuutta.

Kansainvälisyystoimien ja viestinnän kehittäminen parantaa maa-

Rakennetaan monikielisiä palvelupolkuja ja yhteisöjä, jotka edistävät kiinnittymistä Hämeeseen

kuntamme houkuttelevuutta kansainvälisessä kontekstissa. Meidän on viestinnän ja markkinoinnin keinoin rakennettava ja vahvistettava positiivista brändiä osaavana ja vastaanottavana maakuntana, sekä kerrottava houkuttelevasti ja faktapohjaisesti maahanmuutosta ja kotoutumisesta.

Nämä kolme teemaa muodostavat yhdessä kokonaisuuden, jonka onnistunut toteuttaminen vaatii laaja-alaista yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Tavoitteenamme on luoda Kanta-Hämeestä yhä avoimempi ja kansainvälisempi maakunta, joka houkuttelee osaajia ja hyödyntää kansainvälisten osaajien tuomat mahdollisuudet

Kanta-Hämeessä panostetaan aktiivisesti monikielisten palvelupolkujen ja yhteisöjen vahvistamiseen. Tavoitteenamme on edistää eri kielitaustaisten ihmisten kiinnittymistä alueeseen.

Monikielisillä palvelupoluilla tarkoitetaan sitä että keskeiset palvelut tehdään saavutettaviksi useilla eri kielillä suomen ja ruotsin lisäksi. Tämä voi ilmetä esimerkiksi virallisten tiedotteiden ja lomakkeiden kääntämisenä yleisimmille alueella puhutuille kielille, monikielisen neuvonnan ja ohjauksen tarjoamisena palveluissa sekä verkkopalveluiden ja digitaalisten alustojen tarjoamisena useammalla kielellä. Näiden toimien avulla pyritään poistamaan kielimuurin aiheuttamia esteitä palveluiden käytöltä, lisäämään ymmärrystä sekä edistämään osallisuutta.

Monikielisten yhteisöjen rakentaminen puolestaan tähtää sosiaalisen verkostoitumisen, yhteenkuuluvuuden ja aktiivisen osallistumisen tukemiseen eri kielitaustaisten ihmisten keskuudessa. Tämä voi toteutua monikulttuuristen kohtaamispaikkojen kuten kielikahviloiden sekä vertaisryhmien avulla. Yhteistyö eri järjestöjen ja yhdistysten kanssa on hyvin tärkeää, samoin kuin mentorointiohjelmien järjestäminen uusien asukkaiden tueksi.

Monikielisten yhteisöjen tukemisen tavoitteena on vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta, edistää aktiivista kansalaisuutta, ehkäistä syrjäytymistä ja ennen kaikkea vahvistaa maakuntaamme kiinnittymistä sosiaalisten verkostojen kautta.

Hyvän elämän mahdollisuudet

Kanta-Hämeessä
kavennetaan
hyvinvointieroja ja
vahvistetaan jokaisen
mahdollisuutta hyvään
elämään asuinpaikasta
riippumatta.

Hyvinvoiva väestö on maakuntamme kehityksen ja kestävän kasvun perusta. Meillä hyvinvointi näkyy paitsi ihmisten arjessa myös elinvoimassa ja vetovoimassa, mutta sen jakautuminen ei ole tasapuolista. Väestömme ikääntyminen, nuorten pahoinvointi, maahanmuuttajien kotoutumisen haasteet sekä alueellisen segregaation merkit kertovat hyvinvointierojen syvenemisestä.

Tavoitteenamme on rakentaa yhteiskunta, jossa asuinpaikka ei määritä mahdollisuuksia hyvään elämään. Tämä edellyttää laaja-alaista ja tiedolla johdettua yhteistyötä. Kehittämistyötä suunnataan alueellisten hyvinvointimittareiden pohjalta erityisesti niihin ilmiöihin, jotka liittyvät huono-osaisuuden kasautumiseen, palvelujen saatavuuteen ja elinympäristöjen eriytymiseen. Toteutuminen edellyttää myös toimivia yhteyksiä ja arjen saavutettavuutta koko maakunnassa.

Hyvinvointia edistävissä toimissa huomioidaan kuntien erilaiset tilanteet ja kunnalliset hyvinvointierot

Kuntiemme välillä on eroja esimerkiksi sairastavuudessa, palvelujen saavutettavuudessa ja väestön ikärakenteessa. Reuna-alueilla ja tietyissä kaupunkien osissa huono-osaisuus kasautuu, kun taas esimerkiksi pääradan varrella korostuvat työmahdollisuudet ja koulutuspalvelut. Näiden erojen taustalla vaikuttavat pitkät kehityspolut ja rakenteelliset erot, joihin voidaan vaikuttaa pitkäjänteisellä aluekehittämisellä.

Hyvinvointierojen kaventaminen ei ole vain terveydenhuollon tai sosiaalipalvelujen tehtävä. Tarvitsemme monialaisia ja eri toimialojen rajat ylittäviä ratkaisuja, jotka pohjautuvat paikallisiin tarpeisiin ja vahvuuksiin. Eri hallinnonalojen, kuntien, järjestöjen ja paikallisten yhteisöjen yhteistyö on keskeistä, jotta ratkaisut ovat vaikuttavia ja juurtuvat osaksi arkea.

Asuinalueidemme välinen eriytyminen näkyy arjen epätasa-arvona: palvelujen saatavuus, koulutuspolut ja turvallisuuden kokemus voivat vaihdella lyhyilläkin välimatkoilla. Segregaatiokehitys ei ole vain suurten kaupunkien ilmiö vaan se on nähtävissä myös Kanta-Hämeessä. Erityisesti joillakin alueilla ja kaupunginosissa kehitys on johtanut siihen että työttömyys, sosiaaliset ongelmat ja maahanmuuttajataustaisen väestön osuus kasautuvat samoille alueille. Tämä voi heikentää sosiaalista koheesiota ja asukkaiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia.

Ihmisten terveyttä edistäviin, hyvinvointia ja alueen vetovoimaa lisääviin laadukkaisiin liikunta-, hyvinvointi- ja kulttuuripalveluihin panostetaan

Hyvinvoiva väestö on alueemme elinvoiman luomisessa ratkaisevassa, suorastaan elintärkeässä roolissa. Kanta-Hämeen hyvinvointialue Oma Hämeen ylläpitämät yhdenvertaiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveysterveystoimet ovat luonnollisesti ihmisten hyvinvoinnin kulmakivi. Hyvinvointialueiden niukkojen resurssien myötä vaatimukset sosiaali- ja terveysterveystoimien tehokkuuden ja tuottavuuden nostamiseksi kasvavat jatkuvasti.

Väestön ikääntymisen myötä myös sosiaali- ja terveysterveystoimien kysyntä tulee edelleen kasvamaan. Tähän vastataan kehittämällä kuntien, hyvinvointialueiden ja työllisyysalueiden yhteistyötä sekä rakentamalla saumattomia ja integroituneita palvelukokonaisuuksia, jotka vahvistavat yhteisöjä, ennaltaehkäisyä ja osallisuutta. Ikääntyneiden asumista kehitetään palvelujen läheisyyteen, ja hyvinvointia tukevat tuotteet ja palvelut nähdään kasvualana.

Ennaltaehkäisevään toimintaan eli terveyden edistämiseen on panostettava entistä enemmän tulevien vuosien aikana. Onnistunut ennaltaehkäisy näkyy hyvinvointierojen kaventumisena ja asukkaiden toimintakyvyn ja omatoimisuuden paranemisena. Liikunnalla on tunnetusti positiivisia vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin erilaisissa elämäntilanteissa, esimerkiksi yleiseen toimintakykyyn ja syrjäytymisen ehkäisyyn sekä työhyvinvointiin ja työurien pidentämiseen.

Toinen merkittävä ennaltaehkäisevän toiminnan esimerkki ja hyvinvoinnin lähde on kulttuuritoiminta. Hyvät harrastus- ja vapaa-ajanviettomahdollisuudet ovat keskeinen pitovoimatekijä maakuntamme asukkailla. Liikunta- ja kulttuurialoja kehittämällä on myös mahdollisuus luoda uutta elinvoimaa alueelle uusien palvelukonseptien ja liiketoimintamahdollisuuksien myötä.

Nuorten ja haavoittuvien ryhmien pahoinvointiin vastataan yhteisellä tilannekuvalla ja toimenpiteillä

Nuorten pahoinvointi, yksinäisyys ja toimintakyvyn haasteet ovat kasvaneet nopeasti. Kouluterveyskyselyjen mukaan lähes kolmannes nuorista kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi. Masennusoireet ja ahdistuneisuus ovat yleistyneet merkittävästi. Nämä luvut eivät ole vain huolestuttavia tilastoja, vaan viesti yhteiskunnallisesta kehityksestä, johon on vastattava koordinoitusti ja pitkäjänteisesti.

Nuorten pahoinvointi ja mielenterveyden haasteet edellyttävät kohdennettuja toimia. Maakunnassa vahvistetaan nuorten hyvinvointia tukemalla mielenterveys- ja päihdepalveluja, matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja sekä harrastus- ja osallisuusmahdollisuuksia. Nuoria osallistetaan aktiivisesti hyvinvointia edistävien toimien suunnitteluun ja arviointiin.

Kanta-Hämeessä rakennetaan yhteistä tilanneymmärrystä, jossa yhdistyvät tieto, kokemus ja arjen havainnot. Nuorten oma näkemys tuodaan kehittämissuunnan ytimeen. Lisäksi tunnistamme ne väestöryhmät joiden hyvinvointia uhkaavat kasautuvat haasteet: pienituloisuus, heikko kiinnittyminen yhteisöön tai syrjään jääminen palvelujärjestelmästä. Hyvinvoinnin vahvistaminen meillä rakentuu pitkäjänteiselle, osallistavalle ja tietoon perustuvalle kehittämis-työlle, jossa jokaisen ihmisen oikeus hyvään elämään tunnustetaan ja tunnustetaan – asuinpaikasta riippumatta.

Hyvinvointiteknologioita sovelletaan osana palvelujen kehittämistä ja eri elämäntilanteiden tukemista

Kasvatavat sosiaali- ja terveyspalveluiden menot haastavat hyvinvointialueita läpi maan etsimään keinoja palveluiden järjestämisen taloudelliseen tasapainottamiseen. Yhtenä potentiaalisena keinona tähän voidaan hyödyntää hyvinvointiteknologioita sekä tekoälyn tuomia mahdollisuuksia osana sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämistä.

Kanta-Hämeessä hyvinvointiteknologioiden hyödyntämisen malleja on etsitty aktiivisesti ja toteutettu esimerkiksi konkreettisia tutkimus- ja kehittämissuhteita aihealueen parissa. Kehittämistoimintaan ovat osallistuneet julkiset palveluiden tuottajat, koulutus- ja tutkimuslaitokset sekä alan yritykset.

Tulevaisuuden tavoitteenamme on hyödyntää terveysteknologioiden mahdollistamia ratkaisuja sosiaali- ja terveyspalveluiden kustannuspaineiden hillitsemisessä Kanta-Hämeessä sekä palveluiden saatavuuden turvaamisessa erityisesti maakuntamme haja-asutusalueilla. Terveysteknologioiden hyödyntämisessä huomioidaan turvallisuus ja tarkoituksenmukaisuus erilaisissa teknologioiden hyödyntämisen toimintakonsepteissa ja -sovelluksissa. Alan kehittämissuhteita tullaan jatkamaan kehittämissuhteiden muodossa.

Vahva koulutuksen, työelämän ja hyvinvoinnin yhteys

Tavoitteenamme on kehittää koulutuksen ja työn välistä yhteyttä, sujuvoittaa siirtymiä ja vahvistaa yhteistyötä työllisyysalueiden kesken kohdennettujen ratkaisujen löytämiseksi.

Koulutuksen, työelämän ja hyvinvoinnin yhteys on maakuntamme elinvoiman kannalta keskeinen kysymys. Siirtymien sujuvuus vaikuttaa siihen kuinka nopeasti ja kestävästi ihmiset kiinnittyvät työelämään ja yhteiskuntaan. Erityisesti nuorten kohdalla opinto-ohjauksen, työelämäyhteyksien ja käytännön kokemusten merkitys korostuu jo koulutuspolkujen varhaisessa vaiheessa.

Koulutuksen ja työn yhteyden vahvistaminen edellyttää toimijoidemme välistä yhteistyötä, tietoon perustuvaa suunnittelua ja yhteistä ymmärrystä alueellisista tarpeista. Työllisyysalueiden kanssa tehtävä kumppanuus, Oma Häme -yhteistyö sekä tietojohtamisen kehittäminen muodostavat kokonaisuuden, jonka avulla voimme tukea siirtymiä vaikuttavasti ja oikea-aikaisesti. Kyse on paitsi yksilön poluista myös maakuntamme kilpailukyvystä ja uudistumiskyvystä.

Koulutuksen merkitys alueen veto- ja pitovoimatekijänä on keskeinen. Maakunnan elinvoimaa vahvistetaan varmistamalla koulutuspalveluiden saatavuus ja kehittäminen kaikilla seuduilla.

Toimenpiteet

Kehitetään koulutuksen ja työn välistä yhteyttä, sujuvoitetaan siirtymiä ja vahvistetaan yhteistyötä työllisyysalueiden kesken kohdennettujen ratkaisujen löytämiseksi

Tiivistämme yhteistyötä työllisyysalueiden, kuntiemme ja oppilaitostemme maakunnan oppilaitosten kesken, jotta löydämme kohdennettuja ratkaisuja osaajapulaan ja työelämään kiinnittymiseen. Järjestöt tukevat työllisyyttä, työelämäosallisuutta ja uusien työllistymisen mallien kehittämistä maakunnassa.

Uudet työllisyysalueet ovat ottaneet vastuulleen merkittävän roolin alueellisen elinvoiman ja osaamisen kehittämisessä. Yritysreaktori-verkosto kokoaa yhteen maakunnan toimijat. Yhteistyön jatkuvuus kuntiemme ja koulutustoimijoiden kanssa on välttämätöntä, jotta työelämään kiinnittymistä voidaan tukea suunnitelmallisesti eri puolilla maakuntaa. Tarvitsemme toimintakulttuuria, jossa koulutuksen sisältöjä ja työelämän tarpeita tarkastellaan yhteisessä tiedollisessa kehikossa.

Yhteistä suunnittelua ja ennakointia tukevat tilannekuvat, tietopohjaan nojaava päätöksenteko ja vuoropuhelu toimijoiden välillä. Tavoitteenamme on, että työn ja koulutuksen välinen yhteys vahvistuu pitkällä aikavälillä osana alueen kehittämistä. Tiedolla johtaminen ja yhdessä tunnistetut painopisteet luovat pohjan ratkaisuille, jotka kestävät yli hallintorajojen ja vastaavat muuttuvan yhteiskunnan tarpeisiin.

Siirtymiä koulutuksesta työelämään sujuvoitetaan vahvistamalla opinto-ohjausta, työelämäyhteyksiä ja käytännön kokemuksia

Koulutuksen ja työelämän välisten siirtymien sujuvuus vaikuttaa merkittävästi siihen kuinka nopeasti ja kestävästi ihmiset kiinnittyvät työelämään. Vahvistamme opinto-ohjauksen, työelämäyhteyksien ja käytännön kokemusten roolia osana koulutuspolkuja kaikilla asteilla. Tarvitsemme johdonmukaisuutta ja jatkuvuutta, joka kantaa koulutuksesta työelämään – ei pelkkiä yksittäisiä jaksoja.

Erityisesti käytännön kokemusten merkitys korostuu, kun tavoitteenamme on rakentaa ymmärrystä työelämän mahdollisuuksista ja vaatimuksista jo opintojen aikana. Työssäoppiminen, harjoittelut ja yhteisprojektit eivät ole vain väyliä työhön, vaan myös keinoja jäsentää omaa suuntaa ja potentiaalia. Siirtymien sujuvoittaminen on osa alueellista kilpailukykyä ja nuorten tulevaisuususkkoa vahvistavaa rakennetta.

Teema 3

Vetovoimainen
elinympäristö ja
monimuotoinen luonto

Kanta-Hämeen sijainti Suomen kasvukäytävässä tarjoaa merkittävän mahdollisuuden, mutta samalla se luo paineen erottautua asumisen, elämisen ja ympäristön laadulla. Maakuntamme tarvitsee vahvempaa profiilia vetovoimaisena asu-
misalueena, jossa yhdistyvät arjen sujuvuus, saavutettavuus ja luonnon läheisyys.

Asumisen ratkaisut, vapaa-ajan asuminen ja luonnon monimuotoisuus ovat tekijöitä, joilla voimme houkutella uusia asukkaita ja sitouttaa nykyisiä. Kanta-Häme tarjoaa väljyyttä, vaihtoehtoja ja monipaikkaisuuden mahdollisuuksia.

Maakunnassamme on vahva identiteetti ja yhteisöllisyys, joka näkyy vilkkaana kulttuurielämänä. Kulttuuri tuo ihmisiä yhteen ja saa hämäläiset kiinnittymään maakuntaan, paikkakuntaan ja yhteisöön. Muualta muuttaneet tuntevat olonsa tervetulleiksi ja Hämeeseen kerran muuttaneet haluavat jäädä tänne asumaan.

Hyödynnämme asumisen mahdollisuuksia, kulttuuria ja Hämeen identiteettiä maakuntamme kehityksessä ja markkinoinnissa. Tulevaisuudessa myös matkailu on Hämeessä merkittävä elinkeino.

Julkisten rakennusten tyhjilleen jäämiseen varaudutaan kuntiemme ja hyvinvointialueen palveluverkkosuunnitelmissa hyvissä ajoin, ja rakennusten uusia käyttötarkoituksia ja kehittämistä esimerkiksi asuinkäyttöön edistetään rohkeasti. Tyhjiin pidettävien julkisten rakennusten määrä pienentyy. Vanhojen julkisten rakennusten kunnostaminen, luova uusio-
käyttö ja myyminen yksityisille kehittäjille nähdään ensisijaisena vaihtoehtona purkamisen sijaan.

Asukkaat, yhteisöt ja yrittäjät

Miksi tämä koskee **sinua**?

Vetovoimainen elinympäristö tarkoittaa arjen sujuvuutta, viihtyvyyttä ja luonnon monimuotoisuutta. Se kattaa asumisen, liikkumisen, kulttuurin ja matkailun kehittämisen kestäväällä tavalla. Hyvä elinympäristö tukee myös yrittäjyyttä, sillä se houkuttelee uusia asukkaita, asiakkaita ja osaajia.

Viranhaltijat ja kunnat

Miksi tämä on tärkeä **kunnalle**?

Kuntien kilpailukyky nojaa vetovoimaiseen ja kestäväan elinympäristöön. Tämä tarkoittaa kasvukäytävän sijainnin hyödyntämistä, joukkoliikenteen ja asumisen ratkaisujen kehittämistä sekä kulttuuri- ja matkailutoiminnan vahvistamista. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen ja ilmastotavoitteiden edistäminen tukevat myös kuntien pitkän aikavälin elinvoimaa.

Hankekehittäjät ja -hakijat

Mitä mahdollisuuksia tämä avaa **hankkeille**?

Vetovoimainen elinympäristö ja monimuotoinen luonto nostaa esiin teemat, joihin rahoittajat ja kumppanit etsivät ratkaisuja: kestävä liikkuminen ja logistiikka, asumisen uudet mallit, monipaikkaisuus, matkailun ja kulttuurin kehittäminen sekä luonnon monimuotoisuuden vahvistaminen. Näihin teemoihin kohdistuu maakunnan strateginen kiinnostus ja niissä uudet hankkeet voivat tehdä eron.

Tavoitteet ja toimenpiteet

1

Tavoite Kaikki hyödyt irti sijainnista

Kanta-Häme ottaa hyödyn irti keskeisestä sijainnistaan.

Toimenpiteet

- Kehitetään joukkoliikennettä, liityntäyhteyksiä, jalankulun ja pyöräilyn yhteyksiä liikkumisen digitaalisia mahdollisuuksia ja alustapalveluita hyödyntäen.
- Vahvistetaan logistiikan solmukohtia erityisesti valtavyöhykkeiden ja ratayhteyksien varrella yhdessä elinkeinoelämän ja valtion toimijoiden kanssa.
- Tuetaan kiinteitä kansainvälisiä yhteyksiä parantavia hankkeita (Tallinnan tunneli, Merenkurkun kiinteä yhteys, eurooppalainen raideleveys), sekä huolehditaan nykyisten kansainvälisten solmupisteiden saavutettavuudesta.

2

Tulevaisuus-kestävää asumista Kanta-Hämeessä

Asuminen Kanta-Hämeessä on tulevaisuuskestävää.

- Asumisen kehittäminen on elämisen kehittämistä, jolloin siinä huomioidaan erilaiset tarpeet ja ympäristöt.
- Vahvistetaan vapaa-ajan asumisen roolia osana alueen elinvoimaa ja tuetaan monipaikkaisuuden mahdollistavia asumisen ja elämisen ratkaisuja.
- Asumisen kehittämisessä huomioidaan rakentamisen ja elinympäristön kestävyys.

Strategiset kumppanuudet ja yhteydet

Vetovoimaisen elinympäristön kehittäminen perustuu laajaan kumppanuusverkkoon, jossa mukana ovat kunnat, liikennehallinnon viranomaiset (esim. Väylävirasto, VR), kulttuuri- ja tapahtumatoimijat, kylä- ja yhteisötoimijat sekä asumisen asiantuntijat.

Kehitämme maaseutumme elinvoimaa, asumisen monipuolisuutta ja kestäväää liikumista yhteistyössä paikallisten ja alueellisten toimijoiden kanssa. Vahvistamme luontoon ja kulttuuriin perustuvaa vetovoimaa yhdessä matkailutoimijoiden ja luonnon hyvinvointivaikutuksia hyödyntävien toimijoiden kanssa.

Tuemme kumppanuuksiamme tiedolla johtamisella ja yhteisellä tilannekuvalla, joka yhdistää saavutettavuuden, asumisen ja vetovoimatekijöiden kehityksen.

3

Kulttuuri ja matkailu vahvistavat pehmeää vetovoimaa

- Tuetaan hämäläistä kulttuuria ja kulttuurin tekijöitä
- Rakennettua kulttuuriympäristöä ja hämäläistä kulttuurimaismaa vaalitaan ja kehitetään
- Matkailu on yksi Hämeen vetovoimatekijöistä

4

Ilmastokestävä Kanta-Häme

- Lisätään tietoisuutta ilmastoriskeistä sekä edistetään yhteisen tilannekuvan ja tahtotilan luomista koko maakunnassa.
- Tartutaan ilmastomuutoksen mahdollisiin positiivisiin vaikutuksiin.
- Luonnon monimuotoisuutta parannetaan suosimalla kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jossa otetaan huomioon kunkin ympäristön erityispiirteet ja edistetään luonnon omia prosesseja.

Tavoite

Toimenpiteet

Kaikki hyödyt irti sijainnista

Toimivat liikenneyhteydet, kestävät arjen ratkaisut ja pehmeät vetovoimatekijät muodostavat kokonaisuuden, jota meidän on kehitettävä johdonmukaisesti ja viisaasti valituilla kumppanuuksilla. Vetovoimainen elinympäristö on paitsi houkutteleva myös pitovoimainen.

Kanta-Häme on toiminnallisesti ja rakenteellisesti osa Helsingin metropolialuetta. Sujuvat pääradan matka- ja kuljetusketjut palvelevat maakuntaamme kauko-, lähi- ja tavaraliikenteessä. Pääradan ja valtatie 3 varrella sijaitsevat Hämeenlinnan ja Riihimäen seudut takaavat alueemme hyvän saavutettavuuden. Rautatieyhteyden puute korostaa valtatie 2 merkitystä Forssan seudulla, mutta tieyhteys on palvelutasoltaan ja liikenteen palveluiltaan vielä osin puutteellinen. Kansainväliset yhteydet kaikilta seuduilta Helsinki-Vantaan lentoasemalle, pääkaupunkiseudulle ja keskeisiin satamiin ovat tärkeitä.

Maakunnallamme on merkittävä rooli valtakunnallisena logistiikan solmukohtana. Poikittaisista yhteyksistä tärkeinä korostuvat itä-länsisuuntaiset valtatie 10 ja kantatie 54. Molemmat tiet ovat palvelutasoltaan vielä osin puutteellisia, mutta ne yhdistävät seutuja ja maakuntia toisiinsa. Kantatiellä 54 raskas liikenne on pitkämatkaisempaa, kun taas vt 10 on pääosin Hämeenlinnassa paikallista liikennettä palveleva keskeinen kaupunkiväylä, ja raskaan liikenteen osuus suuntaa paikallisemmin Hämeenlinnaan. Molempien tieyhteyksien kehittäminen nivoutuu toisiinsa.

Liikenteellisesti merkitykseltään erilaisia mutta maakunnallemme tärkeitä poikittaisyhteyksiä ovat rataosuudet Riihimäki-Lahti välillä, sekä Hanko-Hyvinkää välillä. Lisäksi Turku-Toijala-raideyhteys ja sille sijoittuvat Humppilan ja Loimaan asemat ovat erityisesti Forssan seudulle tärkeitä solmupisteitä.

Päärata on osa Euroopan laajuista liikenteen TEN-T-ydinverkkoa ja muuta Kanta-Hämeeseen sijoittuvat ratayhteydet ovat osa TEN-T:n kattavaa verkkoa. Valtatiet 2, 3, 9, 12 ja vt 10 Hämeenlinnasta itään ovat myös osa TEN-T:n kattavaa verkkoa. Valtatiet 2, 3, 9 ja 12 ovat myös osa maanteiden pääväyläverkkoa.

Kanta-Häme on Manner-Suomen pendelöivien maakunta. Maakuntia vertailtaessa vain Ahvenanmaalla suurempi osuus käy asuinkuntansa ulkopuolella työssä kuin Kanta-Hämeessä. Riihimäen seutu on jopa Manner-Suomen pendelöivien alue; yli 60 prosenttia työllisistä käy töissä asuinkuntansa ulkopuolella. Myös Hämeenlinnan ja Forssan seuduilla pendelöinti on yleistä, vaikkakin Forssan alueella se keskittyy todella vahvasti seutukunnan sisäiseen työssäkäyntiin.

Meiltä pendelöidään Helsingin seutukuntaan enemmän kuin mihinkään muuhun yksittäiseen seutukuntaan maakunnan sisällä tai sen ulkopuolella. Peräti yli kolmannes kantahämäläisistä asuinkuntansa ulkopuolella työssäkävivistä työskentelee Helsingin seudulla. Se onkin maakuntamme tärkein pendelöinnin kohdealue.

Toimenpiteet

Kehitetään joukkoliikennettä, liityntäyhteyksiä, jalankulun ja pyöräilyn yhteyksiä liikkumisen digitaalisia mahdollisuuksia ja alustapalveluita hyödyntäen.

Kanta-Hämeen rooli pendelöivänä maakuntana vahvistuu. Tavoitteemme on pääradan yhteyksien parantaminen ja raidekapasiteetin lisääminen, jotka edistävät kestävästi tapahtuvaa pendelöintiä pääkaupunkiseudulle ja muille keskeisille työssäkäyntialueille.

Päärataan liittyvät pitkänajan suunnitellut kehityshankkeet, kuten Helsinki-Tampere-yhteysvälin lisäraiteet ja muut parannukset lisäävät radan kapasiteettia ja lyhentävät matka-aikaa. Tavoitteena on, että Hämeenlinnassa ja Riihimäellä pysähtyisi enemmän junia. Päärata ja valtatie 3 kanssa toimivat monipuolisesti liikenteen kehityskäytävänä ja selkärankana Hämeenlinnan ja Riihimäen seuduilla.

Forssan seudulla maakunnan ulkopuolelle suuntaava joukkoliikenne perustuu pääosin bussiliikenteeseen, jossa tavoitteena on että bussilla työssäkäynti onnistuu vaivatta koko päivän Helsingin, Hämeenlinnan, Turun ja Porin suuntiin. Lisäksi Forssan seudun saavutettavuuteen vaikuttaa merkittävästi Turku-Toijala-rata ja siihen liittyvät kehityshankkeet.

Kaupunkiseuduilla tavoitteena on toimiva ja tiheä joukkoliikenneverkosto ja kestävine sekä toimivine matkaketjuineen. Meidän tulee panostaa merkittävästi jalankulun ja pyöräilyn infrastruktuuriin koko maakunnan alueella. Näillä tuetaan myös matkaketjujen kestäviä liittymismatkoja. Sähköavusteiset polkupyörät, skootit ja muut mikrolukumisvälineet ja -palvelut mahdollistavat entistä pidemmät matkat ilman autoa, myös kuntien välillä. Liikenteen alustapalvelut, kuljetusrobotit ja dronet ovat käytössä vähentämässä arjen liikkumistarvetta erityisesti lyhyillä asiointimatkoilla.

Vahvistetaan logistiikan solmukohtia erityisesti valtaväylien ja ratayhteyksien varrella yhdessä elinkeinoelämän ja valtion toimijoiden kanssa

Kanta-Häme on logistiikan välittäjämaakunta. Maakuntamme läpi kulkee merkittäviä kuljetusmääriä ja se on houkutteleva sijoittumiskohde logistisen sijaintinsa vuoksi. Kolme seutukuntaamme (Forssa, Hämeenlinna ja Riihimäki) sijoittuvat strategisesti Suomen tärkeimpien vienti- ja tuontisatamien, sekä väestön ja elinkeinoelämän painopistealueiden läheisyyteen. Maakunnassamme on potentiaalisia mahdollisuuksia kehittää myös yhdistettyjä kuljetuksia.

Sijaintimme on eduksi liikenteen päästövähennystavoitteisiin pääsemiseksi. Roolimme logistisena välittäjämaakuntana on houkutteleva myös raskaan liikenteen jakeluinfraan liittyvien investointien osalta, ja vauhdittanee vaihtoehtoisten polttoaineiden jakelun syntymistä alueelle. Julkisia jakeluasemia ja yritysten omia fossiilittomien käyttövoimien jakelukenttiä on mahdollista syntyä markkinaehtoisesti maakuntamme alueelle.

Tuetaan kiinteitä kansainvälisiä yhteyksiä parantavia hankkeita (Tallinnan tunneli, merenkurkun kiinteä yhteys, eurooppalainen raideleveys), sekä huolehditaan nykyisten kansainvälisten solmupisteiden saavutettavuudesta

Kanta-Hämeessä ei ole omia kansainvälisen tason lentoasemia tai satamia, mutta keskeisen sijaintimme vuoksi niitä löytyy useasta naapurustomaakunnastamme. Näiden kansainvälisten solmupisteiden saavutettavuus on Kanta-Hämeelle erittäin tärkeää. Erityisesti Uudenmaan rahtisatamat, Helsingin matkustajasatamat ja Helsinki-Vantaan lentoasema toimivat nykyisellään merkittävänä kansainvälisen liikenteen solmukohtina maakuntamme näkökulmasta.

Koko Suomen liikenneverkkoa on kehitettävä kattavasti myös kansainvälisten yhteyksien osalta. On kiistatta selvää, että Suomen menestys kasvaa lännessä, ja nimenomaan läntisten yhteyksien merkitys kasvaa.

Pääradan raideleveyden muuttamista eurooppalaiseen 1435 mm:n raideleveyteen tulee selvittää objektiivisesti. Raideleveyden muutos pitää nähdä osana laajempaa verkollista kokonaisuutta, sillä Kanta-Hämeen läpi kulkeva päärata tulisi kytkeytymään eurooppalaiseen rataverkkoon mm. Vaasassa mahdollisen merenkurkun kiinteän yhteyden ja Helsingissä Tallinnan tunneli -hankkeen kautta.

Rail Baltica -yhteys ja Helsinki-Tallinna-rautatietunneli avaavat Suomelle ja Kanta-Hämeelle suoremman ja nopeamman yhteyden Keski-Eurooppaan. Helsinki-Tallinna-yhteys sisältyy TEN-T-asetuksen selvitettäviin yhteyksiin, ja sen edistäminen mahdollistaa merkittävän EU-rahoituksen hyödyntämisen.

Maakuntamme toimijoiden tuleekin kaikilla tasoilla edistää näiden yhteyksien ja Kanta-Hämeen kansainvälisen kytkeytyvyyden parantamista.

Tulevaisuus- kestävää asumista Kanta-Hämeessä

Asuminen on keskeinen osa ihmisen arkea – ja samalla yksi aluekehityksen tärkeimmistä rakennuspalikoista.

Kanta-Hämeessä halutaan vastata muuttuvan yhteiskunnan tarpeisiin kehittämällä asumista kokonaisvaltaisesti: ei vain asuinrakennuksia vaan myös yhteisöjä, elinympäristöjä ja arjen sujuvuutta. Meille tulevaisuuskestävä asuminen tarkoittaa valinnan mahdollisuuksia, kohtuullista hintatasoa, yhteisöllisyyttä, ekologisuutta ja monipaikkaisuuden huomioimista.

Vaikutamme asumisen ratkaisuilla niin elinvoimaan kuin hyvinvointiin. Tunnistamme niin kaupunkien kuin maaseudun roolit osana asumisen monimuotoista kenttää ja uskomme siihen että kylät, taajamat ja kaupunginosat voivat kaikki olla vetovoimaisia omilla ehdoillaan. Tavoitteenamme on, että jokaisella on mahdollisuus löytää itselleen sopiva tapa asua nyt ja tulevaisuudessa.

Toimenpiteet

Asumisen kehittäminen on elämisen kehittämistä, jolloin siinä huomioidaan erilaiset tarpeet ja ympäristöt

Tulevaisuuskestävän asumisen avulla Kanta-Häme voi säilyttää ainutlaatuisen kulttuuri-identiteetin samalla kun se mukautuu nykypäivän haasteisiin ja globaaleihin trendeihin.

Maakuntamme vahva identiteetti ja yhteishenki vahvistavat asukkaiden yhteenkuuluvuuden tunnetta ja saavat ihmiset kiinnostumaan elinympäristönsä kehittämisestä. Kylillä ja kaupunginosilla on omat erityispiirteensä joita arvostetaan ja vaalitaan. Maahanmuuttajat ja muualta Suomesta muuttaneet tuntevat olonsa tervetulleeksi ja Kanta-Hämeeseen kerran muuttaneet haluavat jäädä osaksi paikallisyhteisöä. Yhteisöllisen asumisen muotoja edistetään yksinäisyyden tuomien haasteiden hallitsemiseksi.

Kohdistamme uutta asuinrakentamista laadukkaille, kiinnostaville ja yhdyskuntarakenteen kannalta tarkoituksenmukaisille alueille. Edistämme ihmisten mahdollisuutta valita asuinpaikkansa monenlaisten eri elinympäristöjen joukosta ja kynnys Kanta-Hämeeseen muuttamiseen pidetään matalana. Asumisen kehittämisessä huolehditaan myös kohtuuhintaisen vuokra-asuntotuotannon edellytyksistä. Asumisen kehittämisessä vahvistetaan maallemuuton edellytyksiä ja monipuolistetaan asumisvaihtoehtoja yhteistyössä kuntien, yhteisöjen ja kylien kanssa.

Tunnistamme keskustojen, lähiöiden, kaupunkien asuinalueiden, maaseudun taajamien ja kylien erilaiset kehittämisen tarpeet ja kehitämme niitä riippumatta siitä, onko alue väestöltään kasvava vai ei. Kylät ja kaupungit voivat oppia toisiltaan asumisen kehittämisessä.

Tukemalla vuorovaikutusta ja vierailuja vahvistamme alueidemme välistä ymmärrystä ja uusia ratkaisuja. Maakuntaamme voidaan myös esimerkiksi luoda yhteinen asumisen kehittämisen ohjelma ja järjestää asumiseen liittyviä kumppanuuspöytiä. Kanta-Hämeen asumista markkinoidaan yhdessä.

Vahvistetaan vapaa-ajan asumisen roolia osana alueen elinvoimaa ja tuetaan monipaikkaisuuden mahdollistavia asumisen ja elämisen ratkaisuja

Tunnistamme Kanta-Hämeen merkittävän roolin kakkosasuntojen sijaintimaakuntana ja toisaalta vahvasti pendelöivänä maakuntana, ja vahvistamme tätä roolia. Vapaa-ajan asuminen ja monipaikkaisuus on tunnistettava osana kasvua.

Räätälöimme palveluita vapaa-ajan asukkaille ja osa-aikaisille asujille, jolloin vapaa-ajan asukkaat kokevat olevansa osa kuntaa. Tunnistamme monipaikkaisuuden vaikutukset kunta- ja palvelurakenteisiin, ja otamme vapaa-ajan asukkaat aktiivisesti mukaan kehittämiseen.

Asumisen kehittämisessä huomioidaan rakentamisen ja elinympäristön kestävyys

Asuinrakennusten energiatehokkuus kasvaa Kanta-Hämeessä ja varaudumme rakentamisessa ja korjaamisessa ilmastonmuutoksen tuomiin vaikutuksiin.

Tunnistamme entistä paremmin olemassa olevan rakennuskantamme ja siihen sitoutuneen rakennusmateriaalin hyötykäytön tärkeyden. Edistämme purettavien rakennusten rakennusosien uudelleenkäyttöä ja kierrättämistä ja varmistamme, että uudisrakentamisessa käytetään entistä enemmän kierrätysosia. Puurakentamista kehitetään osana kestävää ja resurssiviisasta rakentamista. Uudisrakentamisessa pyritään mahdollisimman pitkään elinkaareen ja rakennukset suunnitellaan kestäviksi ja tarvittaessa muunneltaviksi ja käyttötarkoituksen suhteen joustaviksi.

Kehitämme asumisen ja luonnon tasapainoa. Rakentamisessa panostetaan luonnonläheisyyteen ja virkistysmahdollisuuksiin ja koko maakunnassa mahdollistetaan ekologinen eläminen ja vastuullinen arki.

Varaudumme julkisten rakennusten käytön muutoksiin ennakoivasti osana kuntiemme ja hyvinvointialueen palveluverkkosuunnittelua. Etimme tyhjilleen jääville rakennuksille aktiivisesti uusia käyttötarkoituksia ja niiden kehittämistä esimerkiksi asumiseen tai yhteisölliseen toimintaan edistetään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Vanhojen rakennusten kunnostaminen, luova uusiokäyttö ja myyminen paikallisille tai yksityisille kehittäjille nähdään ensisijaisena ratkaisuna purkamisen sijaan. Näin rakennettu ympäristö ja kulttuuriperintö saavat uuden elämän osana alueen vetovoimaa ja kestävää kehitystä.

Kulttuuri ja matkailu vahvistavat pehmeää vetovoimaa

Kulttuuri ei ole vain kuvataiteen, musiikin ja kirjallisuuden kokoelmia, vaan ajassa elävää monimuotoisuutta, joka rikastuttaa elämäämme ja tekee meistä inhimillisiä.

Kulttuuri antaa makuja, värejä ja syvyyttä arkeemme. Hämäläistä kulttuuria kuvaa erityisesti monipuolisuus, joka ulottuu kulttuurimaisemista kädentaitoihin, ruokaan ja esittävään taiteeseen. Meillä kulttuuri ei ole pelkästään hengen ravintoa vaan myös ruoka on vahvasti osa sitä. Olemmekin julistautuneet ruokamaakunnaksi, Herkkujen Hämeeksi.

Kulttuuri, taide, kulttuuriperintö ja luovat alat ovat osa alueen elinvoimaa, matkailua ja hyvinvointia. Niiden merkitys tunnistetaan myös osana innovaatiotoimintaa, koulutusta ja alueellista yhteistyötä.

Kulttuuripalvelujen ja kulttuurin harrastamisen on oltava saavutettavissa

kaikille. Vain elävä kulttuuri kykenee luomaan siltoja menneisyyden ja tulevaisuuden välillä, kantamaan mukanaan perinteitä, tarinoita ja arvoja – kertomaan aikakautensa ihmisyyden tarinaa. Kulttuuri luo yhteyksiä ihmisten ja yhteisöjen välille ja tarjoaa mahdollisuuksia itsensä ilmaisuun ja luovuuteen. Yhtä lailla liikunta ja luontoon liittyvät elämykset tukevat yhteisöllisyyttä ja terveyttä. Hämeen erilaiset ja ainutlaatuiset luontokohteet (kuten Evo, Torronsuo ja Liesjärvi) tarjoavat tähän loistavan ympäristön, jossa yhdistyvät luonto, liikkuminen ja paikallinen kulttuuriperintö.

Toimenpiteet

Tuetaan hämäläistä kulttuuria ja kulttuurin tekijöitä

Kanta-Hämeen kulttuurielämä rakentuu monipuolisesta ja elävästä yhteistyöstä. Kulttuurin vahvuus syntyy kuntiemme, yhdistystemme, oppilaitostemme, taiteilijoiden ja vapaaehtoisten toimijoiden panoksesta. Kulttuuritoiminta tukee maakuntamme identiteettiä, hyvinvointia ja elinvoimaa ja sen merkitys näkyy arjessa tapahtumina, elämyksinä ja yhteisöllisyytenä.

Maakunnallisen kulttuurityön tukena ovat muun muassa kulttuuristipendit, alueelliset verkostot ja tapahtumat, jotka edistävät taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta. Yhteistyötä tehdään laajasti esimerkiksi Hämeen Kylien, Kotiseutuliiton, Kuntaliiton, Suomen kulttuurirahaston Hämeen rahaston ja opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa.

Tavoitteenamme on vahvistaa kulttuurin näkyvyyttä, saavutettavuutta ja jatkuvuutta koko maakuntaamme rikastuttavana voimavarana, osana Kanta-Hämeen pehmeää vetovoimaa ja arjen sujuvuutta.

Rakennettua kulttuuriympäristöä ja hämäläistä kulttuurimaisemaa vaalitaan ja kehitetään

Hämeen historiallinen ja kerroksellinen rakennettu ympäristö toimii identiteettimme ja kulttuurimme kivijalkana. Hämäläiset arvostavat ja vaalivat elinympäristöään. Pyrimme säilyttämään ympäristön kauneuden ja historiallisen todistusvoiman myös tuleville sukupolville. Rakennetun ympäristön ja monipuolisten maisemien kiinnostavuus on yksi keskisiä kulttuurillisia vetovoimatekijöitämme. Rakennetun kulttuuriympäristön ja hämäläisen kulttuurimaiseman vaalimisessa huomioidaan myös maatilojen merkitys elävän maaseutumaiseman ylläpitäjinä.

Arvostamme rakentamisen perinteitä ja tuemme vanhojen rakennusten kunnostamista. Pidämme huolta rakennuksista ja pyrimme pidentämään niiden elinkaarta. Myös uudisrakentamisessa pyritään mahdollisimman pitkään käyttöikään. Rakennusten suojelu ylläpitää elinympäristön arvoa ja laatua ja näemme sen myös kulttuuritekona, ei kehittämistä vaikeuttavana esteenä.

Matkailu on yksi Hämeen vetovoimatekijöistä

Häme on ainutlaatuinen alue hyvien liikenneyhteyksien ja suurten kaupunkiseutujen läheisyydessä. Hyödynnämme matkailun kehittämisessä maakuntamme vahvuuksia: luonnon monimuotoisuutta, kulttuuria, ruokaperinteitä, sekä tapahtuma-, kokous- ja kongressipalveluita. Tavoitteenamme on rakentaa Hämeestä alue, jossa matkailu on merkittävä ja kasvava elinkeino.

Luonnon hyvinvointivaikutukset ovat osa Hämeen matkailun ydintä. Rauhalliset järvimaisemat, metsät ja retkeilyreitit tarjoavat sekä asukkaille että matkailijoille tilaa palautua, liikkua ja vahvistaa henkistä hyvinvointia.

Vauhditamme matkailun edistämistä laajalla yhteistyöllä johon osallistuvat niin paikalliset toimijat, seutujemme matkailuvastaavat, maakunnan oppilaitokset, kauppakamarit, kehittämissyhtiöt kuin kansalliset verkostot kuten Visit Finland. Yhteistyön kautta edistämme myös matkailun rahoitusmahdollisuuksia ja pyrimme vahvistamaan maakuntamme asemaa tasapainoisessa matkailun kehittämisessä koko Suomessa.

Ilmastokestävä Kanta-Häme

Toimenpiteet

**Varaudutaan
ilmastonmuutoksen
vaikutuksiin**

Ilmastonmuutos asettaa merkittäviä haasteita, joihin on välttämätöntä varautua. Muuttuvat olosuhteet vaikuttavat sekä arjen käytäntöihin että alueen elinkeinoihin.

Talvien lämpeneminen voi vähentää rakennusten lämmityksen energiankulutusta, mutta samalla pitenevät hellejaksot lisäävät viilennystarvetta. Kasvukauden pidentyminen muuttaa maataloustuotannon edellytyksiä ja voi lisätä huoltovarmuutta. Metsien kasvu, joka Kanta-Hämeessä on Luken arvioiden mukaan Suomen toiseksi suurinta, saattaa kiihtyä edelleen, mikä kestävästi hyödynnettynä vahvistaa metsäsektorin taloudellista merkitystä. Kanta-Hämeessä on Suomen runsaspuustoisimmat metsät.

Kanta-Häme vahvistaa ilmastokestävyyttä ja luonnon monimuotoisuutta osana aluekehitystä. Ilmastonmuutoksen kielteisiin vaikutuksiin, kuten sään ääri-ilmiöihin, tulvariskeihin ja luonnon haavoittuvuuteen, varaudutaan ennakoivasti. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen, vesistöjen tilan parantaminen ja ennallistaminen nähdään tärkeinä keinoina vahvistaa maakunnan vetovoimaa, terveyttä ja hyvinvointia. Hämeen järviylängön potentiaali ja rooli luontoyhteisöjen keskeisenä napana tunnistetaan ja panostetaan yhteistyöhön kumppaneiden kanssa.

Lisätään tietoisuutta ilmastoriskeistä sekä edistetään yhteisen tilannekuvan ja tahtotilan luomista koko maakunnassa

Ilmastomuutokseen liittyy merkittäviä riskejä myös Suomessa. Ilmastomuutos vaikuttaa merkittävästi sääolosuhteisiin ja sitä kautta moniin elinkeinoihin ja yhdyskuntien rakenteisiin. Seuraukset riippuvat maakuntien ja kuntien ominaispiirteistä kuten esimerkiksi sijainnista, ympäristön ominaispiirteistä, yritysmaailman ja väestön rakenteesta. Hillinnän lisäksi ilmastomuutokseen sopeutuminen, eli ilmastomuutoksen vaikutusten ja seurausten ennaltaehkäisy, vähentäminen ja niihin varautuminen sekä samalla yhteiskunnan ilmastokestävyyden vahvistaminen, on entistä tärkeämpää. Kanta-Hämeen ilmastomuutokseen sopeutumisen suunnitelma hyväksyttiin kesällä 2025. Sopeutuminen edellyttää laaja-alaisuutensa myötä eri toimijoiden välistä yhteistyötä sekä yksityisen ja julkisen sektorin voimien yhdistämistä kaikilla hallinnon tasoilla.

Luonnon monimuotoisuutta parannetaan suosimalla kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jossa otetaan huomioon kunkin ympäristön erityispiirteet ja edistetään luonnon omia prosesseja

Vihreän lisääminen kaupungeissa ja niiden ulkopuolella tukee luonnon monimuotoisuutta ja auttaa ilmastomuutoksen vaikutuksiin sopeutumisessa. Metsät ja kosteikot ovat biodiversiteetin kannalta olennaisia. Hyvin kytkeytyneet luonnonalueet ja viherympäristöt sekä vesialueet muodostavat yhtenäisen ja toimivan kokonaisuuden maisemassa. Ydinalueiden välisiin puutteellisiin kohtiin kohdennetaan soveltuvia ennallistamistoimenpiteitä. Ilmastokestävällä metsänhoidolla voidaan varmistaa metsien kyky sopeutua ilmastomuutokseen sekä hillitä metsänhoidon valinnoilla ilmastomuutosta. Ilmastokestävät, hyvin kasvavat ja monimuotoiset metsät myös sitovat hiiltä tehokkaasti kasvunsa aikana. Kaupunki- ja taajamavihreät sekä vesialueet lisäävät alueiden viihtyvyyttä, muokkaavat pienilmastoa miellyttävämmäksi ja auttavat tulvariskien hallinnassa. Monimuotoiset ja hyväkuntoiset viher- ja virkistysalueet ovat sekä asumisen että matkailun vetovoimatekijöitä.

Älykkään erikoistum strategia

isen

3

Älykästä erikoistumista tarvitaan erityisesti hanketyössä ja Euroopan unionilta saatavan rahoituksen suuntaamisessa maakuntamme toimijoille. Yhteistyössä maakunnan toimijoiden, kehittäjien ja yritysten kanssa kokoamme yhteen niitä vahvuusalueita, joihin maakuntamme tutkimus- ja innovaatio-työssä panostetaan.

Kanta-Hämeen älykkään erikoistumisen strategia (ÄES) ohjaa osaamisen, innovaatioiden ja investointien suuntaamista niille aloille, joilla maakunnallamme on vahvaa osaamista, kasvupotentiaalia ja mahdollisuus kansainväliseen erottautumiseen.

Strategian avulla luomme perustan osaamis pohjaiselle ja kestäväälle kasvulle. Strategia tukee erityisesti maakuntaoh-

jelmamme teemaa Kestävä elinvoima ja investoinnit, jonka ytimessä ovat yritysten kasvu, innovaatiot ja investointien houkuttelu. ÄES tarjoaa rakenteen ja suunnan sille, että elinvoimapolitiikkamme perustuu vahvuuksiin ja suuntautuu niille aloille, joilla kehittämistyöllä on eniten vaikuttavuutta pitkällä aikavälillä. ÄES suuntaa myös yrityksille myönnettävää kehitysrahoitusta.

Kansallinen ja kansainvälinen yhteistyö ovat strategiamme keskeinen osa. ÄES mahdollistaa ratkaisujen kehittämisen, jotka vastaavat sekä alueellisiin, että globaaleihin haasteisiin. Strategia toimii maakuntamme osaamisperustaisen ja kestävä kasvun alustana.

Asukkaat, yhteisöt ja yrittäjät

Miksi tämä koskee **sinua**?

Älykäs erikoistuminen tarkoittaa niitä vahvuuksia, joihin Kanta-Häme rakentaa tulevaisuuden kasvua. Se näkyy uusina työpaikkoina, yritysten uudistumisena ja yhteistyönä oppilaitosten, tutkimuksen ja yritysten välillä. Kun osaaminen ja innovaatiot kytkeytyvät arkeen, se vahvistaa koko maakunnan elinvoimaa.

Viranhaltijat ja kunnat

Miksi tämä on tärkeä **kunnalle**?

ÄES antaa suunnan kunnan elinvoima- ja teollisuuspolitiikalle. Puolustusteollisuus, bio- ja kiertotalous, elintarviketeollisuus sekä teknologinen uudistuminen ovat aloja, joissa yhteistyö ja investoinnit ratkaisevat. Kunnat voivat omilla päätöksillään tukea kehitystä, vahvistaa TKI-ympäristöjä ja varmistaa, että osaaminen ja työpaikat kiinnittyvät alueelle.

Hankekehittäjät ja -hakijat

Mitä mahdollisuuksia tämä avaa **hankkeille**?

Älykkään erikoistumisen painopisteet ovat niitä teemoja, joihin rahoittajat ja strategiset kumppanit hakevat ratkaisuja. Puolustusteollisuuden testialustat, kiertotalouden ekosysteemit, vastuullinen ruoantuotanto ja teollisuuden teknologinen uudistuminen tarjoavat mahdollisuuksia hankkeille, jotka kytkevät yritykset, oppilaitokset ja kansainväliset verkostot yhteen. Näissä avauksissa on tilaa uusille ideoille ja yhteistyölle, jolla Häme voi erottautua myös kansallisella ja eurooppalaisella tasolla.

Älykkään erikoistumisen neljä painopistettä

Puolustusteollisuus ja kaksi-
käyttöteknologiat

Bio- ja kiertotalous

Vastuullinen ruoantuotanto
ja elintarviketeollisuus

Teknologinen
uudistuminen

Älykästä erikoistumista tarvitaan yksinkertaisuudessaan viisaiden valintojen tekemiseen ja rahoituksen suuntaamiseen. Tätä maakuntaohjelmaa valmisteltaessa järjestimme useita tilaisuuksia ja kävimme laajasti keskusteluja keskeisten toimijoidemme ja yhteistyökumppaneidemme kesken siitä, mitkä ovat viisaita valintoja Kanta-Hämeen kehityksen ja menestyksen kannalta.

Tärkeintä valintojen tekemisessä on se, että olemassa olevat resurssit kohdennetaan oikein, niiden käyttö on tehokasta ja niillä saadaan aidosti yhteistä hyvää aikaan. Älykäs erikoistuminen ei kuitenkaan ole vain resurssiajattelua vaan se on myös yhteistyötä ja kumppanuutta, jotta saamme ekosysteemin toimimaan.

Hyvien keskustelujen ja yhteisten näkemysten pohjalta muodostuivat seuraavat ohjelmakauden 2026–2029 neljä älykkään erikoistumisen painopistettä.

1

Puolustusteollisuus ja kaksikäyttöteknologiat

Puolustukseen liittyvä valmistava teollisuus on Kanta-Hämeessä strategisesti merkittävä ja kasvava toimiala. Alueellamme toimii useita yrityksiä, jotka valmistavat puolustusvoimien ja muiden viranomaisten käyttöön soveltuvia ns. korkean teknologian ratkaisuja, panssaroituja ajoneuvoja, tekstiili- ja suojarusteita ja muuta suorituskykyä tukevaa puolustusmateriaalia. Toimijat ovat osa kansallisia ja kansainvälisiä toimitusketjuja ja niiden työ tukee maakuntamme elinvoimaa, huoltovarmuutta ja kokonaisturvallisuutta.

Vahvuutenamme on jo olemassa oleva valmistavan teollisuuden osaamisperusta, jota voidaan hyödyntää laajasti turvallisuuteen liittyvissä sovelluksissa. Kehittämisen painopisteitä ovat erityisesti robotiikka, kehittynyt ja automatisoitu valmistusteknologia sekä kaksikäyttöteknologiat. Nämä muodostavat pohjan myös uusille innovaatioille, kasvaville yrityksille ja turvallisuusteollisuuden startup-yrityksille.

Ekosysteemiajattelu on keskeistä Kanta-Hämeessä ja sen tavoitteena on rakentaa toimivia kehitysympäristöjä ja monialaisia verkostoja, joissa teolliset toimijat, teknologiayritykset ja palveluntarjoajat voivat kehittää yhdessä uusia ratkaisuja nopeasti muuttuvien turval-

lisuustarpeiden tueksi. Teema kytkeytyy kansallisiin ja eurooppalaisiin turvallisuusstrategioihin, kuten Euroopan puolustusrahastoon (EDF), ja vahvistaa maakuntamme asemaa osana modernia turvallisuustuotannon verkostoa. Samalla se tukee koko valmistavan teollisuuden uudistumista, tuottavuuden parantamista ja osaamisen vahvistamista sekä rakentaa maakuntamme profilia vastuullisena ja teknologisesti kehittyvänä teollisuusalueena.

Kokonaisturvallisuus ja huoltovarmuus muodostavat kehittämisen laajemman kehyksen. Muuttuva maailmapoliittinen tilanne on korostanut varautumisen, omavaraisuuden ja huoltovarmuuden merkitystä aluekehittämisessä. Kanta-Hämeen turvallisuutta ja resilienssiä vahvistavat toimiva infrastruktuuri, monipuolinen elinkeinorakenne sekä yhteiskunnan kriittisiä toimintoja tukeva teollisuus. Osa maakunnallista huoltovarmuutta on elinvoimainen alkutuotanto ja kotimainen elintarvikeketju, joiden säilyttäminen on edellytys kriisinsietokyvylle ja kestäväälle kasvulle. Keskeistä on myös koko maakunnan varautumisen ja huoltovarmuuden kokonaistilanteen seuraaminen. Kuntien varautumisoaamista kehitetään ja siihen liittyvää kuntien välistä yhteistyötä pyritään lisäämään ja tiivistämään.

2

Bio- ja kiertotalous

Maakunnassamme kehitetään kiertotalouden ja bio-pohjaisen tuotannon ratkaisuja, joissa yhdistyvät teolliset symbioosit, materiaalivirtojen tehokas hyödyntäminen ja ilmastokestävyyden vahvistaminen. Meillä toimii kehittyneitä ekoteollisuusalueita kaikissa seutukunnissa. Nämä muodostavat kasvualustan uudenlaiseen teollisuuteen, jossa resurssiviisaus, ympäristövastuu ja liiketoiminnallinen kilpailukyky kulkevat käsi kädessä.

Kiertotalouden ratkaisuja kehitetään erityisesti rakentamisen, jätehuollon, biomassojen, tekstiilien ja elintarvikealan aloilla. Samalla vahvistetaan luonnonvarojen kestävää käyttöä niin, ettei uusiutuvia resursseja kuluteta nopeammin kuin ne ehtivät uusiutua. Kiertotalouden edistäminen kytkeytyy tiiviisti myös digitalisaatioon, ruokajärjestelmään ja älymaatalouteen. Dataa, automaatiota ja sensoriteknologiaa hyödyntävä älymaatalous tukee ruokahävikin vähentämistä ja luonnonvarojen tehokasta hyödyntämistä, luoden samalla uusia mahdollisuuksia kestäväan ruoantuotantoon ja maaseudun elinvoimaan.

Teollisissa symbiooseissa yrityksemme voivat tuottaa lisäarvoa toisilleen jakamalla materiaali- ja energiavirtoja sekä kehittämällä yhteisiä palveluita ja tuotteita. Jakamistalous, palvelullistaminen ja digitaalinen elinkaarihallinta avaavat uusia liiketoimintamalleja, jotka vähentävät tuotannon ja kulutuksen ympäristövaikutuksia.

Kanta-Hämeen kiertotalousprofiilia vahvistetaan myös kansallisessa ja kansainvälisessä yhteistyössä. Eri-tyisesti ylimaakunnalliset hankkeet tarjoavat väylän yhteisiin TKI-avauksiin ja vaikuttavuuden kasvattamiseen. Näin kiertotalous toimii paitsi kestäväan kasvun moottorina myös osana maakuntamme vetovoimaa ja kilpailukykyä.

3

Vastuullinen ruoantuotanto ja elintarviketeollisuus

Kanta-Hämeen ruokajärjestelmä yhdistää vahvan perinteen ja uudistuvan teknologian. Maakuntamme on edelläkävijä vihreään talouteen siirtyvässä ruoantuotannossa, jossa yhdistyvät ilmastokestävät ratkaisut, teknologiset innovaatiot ja vastuullinen kuluttaminen. Ruokaketjun kehittämisen painopisteitä ovat eettisyys, ympäristökestävyys, automaatio, logistiikka ja jalostusarvon kasvattaminen. Samalla avautuu uusia liiketoimintamahdollisuuksia koko arvoketjussa.

Maakunnassamme toimii merkittäviä elintarvikealan yrityksiä ja aktiivista TKI-toimintaa. Digitaalisuus, sensortechnologia ja tiedolla johtaminen kytkeytyvät ruokaketjun eri vaiheisiin ja tukevat ruokajärjestelmän uudistumista. Ruokahävikin vähentäminen toimii konkreettisenä esimerkkinä siitä miten teknologia, kuluttajavaikuttaminen ja kiertotalouden periaatteet voivat yhdistyä vaikuttavaksi innovaatioksi.

Ruokajärjestelmä on myös merkittävä ilmastokysymys. Kanta-Hämeessä ilmastotavoitteita lähestytään kokonaisvaltaisesti lisäämällä vuoropuhelua tuotannon ja kulutuksen välillä. Eri toimijoilla on jo käynnissä monia ilmastomuutokseen sopeutumiseen tähtääviä toimia ja erityisesti ravinnekierto, maatalouden ilmastoratkaisut sekä hiilinielut ovat osa tulevaisuuden kestäviä ratkaisuja.

Maakunnallinen kiertotalouden tiekartta toimii alustana ruokajärjestelmämme uudistamiselle. Tavoitteenamme on siirtyä resurssitehokkaaseen ja ilmastoviisaaseen tuotantoon joka tukee myös aluetaloutta, huoltovarmuutta ja vientipotentiaalia. Tietoisuuden lisääminen, tutkimuslähtöiset innovaatiot ja käytännön pilotit rakentavat pohjan Kanta-Hämeen roolille kestävä ruokajärjestelmän edelläkävijämaakuntana.

4

Teknologinen uudistuminen

Kanta-Hämeen kilpailukyvyn kannalta keskeistä on kyky uudistaa teollista tuotantoa sekä hyödyntää digitalisaation tarjoamia mahdollisuuksia automatisaatioissa ja liikkumisessa. Teknologinen uudistuminen vauhdittaa valmistavan teollisuutemme modernisointia, uusien tuotteiden kehittämistä ja palveluiden digitalisoitumista.

Uudistuminen nojaa automaatioon, robotiikkaan ja kehittyneisiin tuotantomenetelmiin, joiden avulla parannetaan tuottavuutta, vahvistetaan vastuullisuutta ja kehitetään korkean jalostusarvon ratkaisuja. Tämä luo pohjan uusille liiketoimintamalleille ja asiakaslähtöisille digipalveluille.

Digitalisaatio toimii aluekehittämismme läpileikkävänä mahdollistajana. Datatalous, tekoäly, kyberturvallisuus ja digitaaliset palveluinnovaatiot tukevat tehokkuuden kasvua, saavutettavuutta ja parempaa asiakaskokemusta eri toimialoilla.

Teema edistää kokeilukulttuuria, pilotointoja ja kehitysalustoja erityisesti niillä alueilla jotka eivät vielä kiinnity vakiintuneisiin toimialoihin. Teknologinen uudistuminen vahvistaa Kanta-Hämeen toimijoiden kykyä ennakoida muutoksia, rakentaa tulevaisuuden osaamista ja asemoitua osaksi kansallisia ja eurooppalaisia innovaatioverkostoja.

Älykkään eri

kumppanuudet

Etelä-Suomen NUTS2-alueen maakunnat tiivistävät älykkään erikoistumisen yhteistyötä. Yhdistämällä voimamme voimme löytää parempia ratkaisuita. Yhteisen kehittämisen teemoja ovat erityisesti kiertotalouden saavuttaminen, riippuvuuden vähentäminen fossiilisista polttoaineista ja maailmanlaajuisen ruokaturvallisuuden lisääminen. Läpileikkaavina teemoina ovat huoltovarmuus ja kokonaisturvallisuus. Teemat kulkevat maakunnan omien älykkään erikoistumisen painopisteiden rinnalla erityisesti kansainvälisissä ja EU-yhteyksissä.

Yhteistyön tavoitteena on osallistua EU-alustoille ja -ohjelmiin yhdessä, lisätä kansainvälistä näkyvyyttä sekä toimijoiden ylimaakunnallista yhteistyötä. EU:ssa toimitaan pitkälti suuralueina, jolloin yhteistyö tuo lisää painoarvoa Etelä-Suomen maakunnille ja mahdollistaa EU-alustojen ja -ohjelmien hyödyntämisen yhtä maakuntaa laajemmin. Etelä-Suomen NUTS2-alue kattaa EU:n aluejaon mukaisesti Etelä-Karjalan, Kanta-Hämeen, Kymenlaakson, Päijät-Hämeen ja Varsinais-Suomen. Yhteisiä innovaatiomahdollisuuksia haetaan aktiivisesti myös muiden alueiden.

erikoistumisen

seuranta

Älykkään erikoistumisen strategia ohjaa lakisääteisesti EU-tukien käyttöä maakunnassa. Älykkään erikoistumisen strategian toteutumista seurataan osana maakunnallista tilannekuvaa ja kehityskuvaa. Seurannan tavoitteena on arvioida, miten valitut painopisteet vahvistavat Kanta-Hämeen osaamispohjaa, uudistumiskykyä ja kykyä asemoitua kansallisissa ja kansainvälisissä verkostoissa. Huomiota kiinnitetään erityisesti siihen, syntyykö painopistealueilla uusia avauksia, kumppanuuksia, rahoitusta ja vaikuttavia kehittämistoimia.

Seuranta rakentuu määrälliseen ja laadulliseen tietoon. Tilastot, rahoitusvirrat ja hankekokonaisuudet muodostavat seurannan kokonaisuuden, jota täydennetään toimijoiden havainnoilla ja asiantuntija-arvioilla. Lisäksi seurannassa tarkastellaan miten AES tukee muiden maakuntaohjelman teemojen toteutumista ja täydentää alueen kehittämisen kokonais kuvaa.

Seurannan pohjalta AES-painopisteitä voidaan tarvittaessa tarkentaa ja uudelleen suunnata, jotta strategia säilyy ajankohtaisena ja kykenee vastaamaan nopeasti muuttuvan toimintaympäristön haasteisiin ja mahdollisuuksiin.

Maakuntaohjelmien toteutumisen seuranta

Kestävä elinvoima ja investoinnit

Teema 1

Maakuntaohjelman seuranta perustuu vuosittain laadittavaan tilannekuvaan, jossa Kanta-Hämeen kehitystä tarkastellaan analyttisesti ja kokonaisvaltaisesti suhteessa ohjelman tavoitteisiin. Tilannekuva kokoaa yhteen tilastotiedon, ennakkoinnin, asiantuntija-arviot ja toimijakentän havainnot. Tarkastelu rakentuu ohjelman kolmen pääteeman mukaisesti, mutta huomiota kiinnitetään teemojen välisiin kytköksiin ja alueellisiin eroihin.

Seurannan tavoitteena on tunnistaa muutostrendejä, arvioida toimenpiteiden vaikuttavuutta ja ohjata resurssien käyttöä tarkoituksenmukaisesti. Tilannekuva toimii maakuntaohjelman toimeenpanon työkaluna ja osana valtion ja maakuntien aluekehittämiskeskustelua. Se tukee strategista päätöksentekoa ja mahdollistaa kehittämistoimien jatkuvan arvioinnin ja suunnan tarkistamisen.

Investointien, yritysekosysteemien, TKI-toiminnan ja uudistuvan yritystoiminnan kehitystä tarkastellaan kokonaisuutena osana maakunnallista tilannekuva. Seuranta kohdistuu erityisesti yritysten toimintaympäristön muutoksiin, strategisen yhteistyön vahvistumiseen, kehitysympäristöjen ja osaamisverkostojen hyödyntämiseen sekä osaavan työvoiman saatavuuteen.

Lisäksi arvioidaan miten alueen rakenteet ja palvelut tukevat yritysten kasvua, uudistumista ja vastuullisuutta. Arviointi perustuu tilastollisiin indikaattoreihin ja toimijakentältä saatavaan laadulliseen tietoon, joiden avulla muodostetaan kokonaiskuva elinkeinoelämän tilasta, kehityssuunnista ja toimenpiteiden vaikuttavuudesta.

Hyvinvoiva väestö ja yhteisöt

Teema 2

Hyvinvoivan väestön ja yhteisöjen kehitystä tarkastellaan monipuolisesti osana maakunnallista tilannekuvaa. Seuranta kohdistuu erityisesti kansainvälistymiseen, hyvinvointieroihin sekä koulutuksen, työn ja osallisuuden välisiin yhteyksiin.

Kansainvälisen vetovoiman kehitystä tarkastellaan kotoutumisen, monikielisten palvelujen ja työperustaisen maahanmuuton edistymisen näkökulmasta osana muuttoliikenteen tilannekuvaa.

Hyvinvointierojen kaventamista arvioidaan hyödyntämällä alueellista hyvinvointidataa, jossa analysoidaan erityisesti palvelujen kohdentumista, segregatiokehitystä ja alueellisia tarpeita. Lisäksi koulutuksen, työn ja hyvinvoinnin kytkeytymistä toisiinsa seurataan toimijoiden yhteistyön ja tietojohdantamisen mallien avulla.

Seurannan tavoitteena on tunnistaa kehityssuuntia, ohjata toimenpiteitä ja tukea väestön hyvinvointia kestävästi eri puolilla maakuntaa.

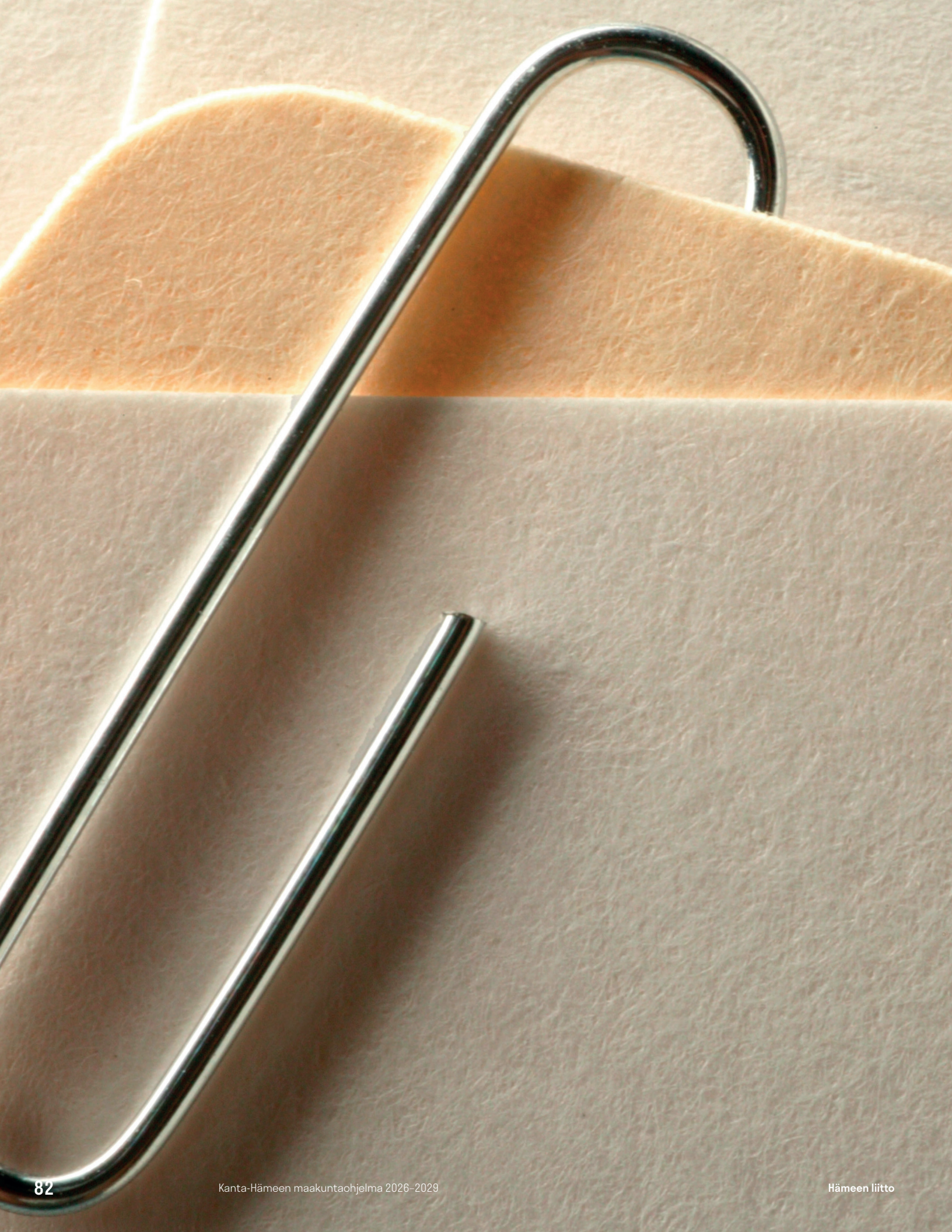
Vetovoimainen elinympäristö ja monimuotoinen luonto

Teema 3

Vetovoimaisen elinympäristön ja monimuotoisen luonnon kehitystä tarkastellaan kokonaisuutena, jossa keskiössä ovat pehmeät vetovoimatekijät kuten luonto, sijainti, asuminen, kulttuuri ja tapahtumat. Näiden tekijöiden merkitys korostuu arjen hyvinvoinnissa, elinvoimassa ja alueen houkuttelevuudessa.

Ilmastotoimia seurataan maakunnallisten tietopohjien, kuten Ilmastovahdin, avulla. Huomio kohdistuu erityisesti energiatehokkuuden parantamiseen, kestävään liikkumiseen ja kiertotalouden edistämiseen. Liikkumisen ja saavutettavuuden kehitystä tarkastellaan joukkoliikenteen sujuvuuden, liikenneyhteyksien parantumisen ja digitaalisten ratkaisujen hyödyntämisen kautta.

Asumisen kehitystä seurataan osana tilannekuvaa, painottuen erityisesti asumistrendeihin, kuten monipaikkaisuuden ja vapaa-ajan asumisen rooliin sekä asumisen kytkeytymiseen alueen elinvoimaan ja vetovoimaan. Arviointi perustuu tilastolliseen ja laadulliseen tietoon, jonka avulla tunnistetaan kehityssuuntia ja ohjataan maankäytön ja palveluiden suunnittelua.

Liitteet

Ympäristöselostus

Maakuntaohjelman laadinnassa noudatetaan lakia viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista (SOVA-laki).

Arvioitavaksi tulevat ohjelman toteuttamisen kannalta merkittävät vaikutukset. Keskeistä arvioinnissa on ohjelman linjausten ja esille nostettujen kehittämistoimenpiteiden vaikutukset suhteessa kehittämisen periaatteisiin, määrällisiin tavoitteisiin ja ohjelman ympäristötavoitteisiin.

SOVA-lain mukainen kuuleminen tehdään maakuntaohjelman vuorovaikutusprosessin yhteydessä. Maakuntaohjelman hyväksymispäätöksessä tulee olla SOVA-lain 11§ mukainen perusteltu kannanotto siitä, miten ympäristöselostus ja siitä saadut mielipiteet ja lausunnot on otettu huomioon ohjelmaa viimeisteltäessä.

Ympäristöarvioinnilla tarkoitetaan SOVA-lain 8–11 §:n mukaista suunnitelman tai ohjelman ympäristövaikutusten arviointia ja siihen sisältyvää ympäristöselostuksen laatimista, kuulemisten järjestämistä, ympäristöselostuksen ja kuulemisten tulosten huomioon ottamista päätöksenteossa sekä päätöksestä tiedottamista.

Ympäristövaikutuksella tarkoitetaan suunnitelman tai ohjelman välitöntä ja välillistä vaikutusta Suomessa ja sen alueen ulkopuolella:

- ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyvyyteen
- maaperään, vesiin, ilmaan, ilmastoon, kasvillisuuteen, eliöihin ja luonnon monimuotoisuuteen
- yhdyskuntarakenteeseen, rakennettuun ympäristöön, maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön
- luonnonvarojen hyödyntämiseen
- yllä mainittujen tekijöiden keskinäisiin vuorovaikutussuhteisiin
- ohjelman taloudellisiin vaikutuksiin
- ohjelman yhteiskunnallisiin vaikutuksiin

Hämeen ympäristön nykytilaa on arvioitu seuraavista näkökulmista:

- Luonto ja maaperä
- Metsät ja pellot
- Vedet
- Maisema ja kulttuuriympäristö
- Ilma ja melu

Ympäristöselostus kokonaisuudessaan on maakuntaohjelman liitteenä.

Vaikutusten arviointi on toteutettu maakuntaohjelman laatimisprosessin yhteydessä asiantuntija-arviona.

Maakuntaohjelman toteuttamisen merkittävämät vaikutukset

Liite 1

Maakuntaohjelma on luonteeltaan yleispiirteinen ja strateginen ohjelma, mikä ohjaa vaikutusten arvioinnin tarkkuutta. Yksityiskohtainen vaikutusten arviointi tehdään hankkeiden ja toimenpiteiden suunnittelun ja toteutuksen yhteydessä. Keskeistä arvioinnissa on ohjelman linjausten ja esille nostettujen kehittämis-toimenpiteiden vaikutukset suhteessa kehittämisen periaatteisiin, määrällisiin tavoitteisiin sekä Suomen ja Hämeen ilmastotavoitteisiin.

Kanta-Häme on asettanut tavoitteekseen olla hiili-neutraali vuonna 2035. Maakunnan ilmastotavoitteet hyväksyttiin Kestävän kasvun Häme 2022–2025-maakuntaohjelman yhteydessä. (Maakunnalliset ilmastotavoitteet)

Maakuntaohjelmalle ei ole laadittu valmisteluvaiheessa vaihtoehtoja. Maakuntaohjelma sisältää kolme kärkeä:

- 1 Kestävä elinvoima ja investoinnit
- 2 Hyvinvoiva väestö ja yhteisöt
- 3 Vetovoimainen elinympäristö ja monimuotoinen luonto

Koko ohjelman läpileikkaavana teemana on ilmastomuutos, sen hillitseminen ja siihen sopeutuminen sekä elinkeinoelämän ja yritysten tarpeet. Häme sitoutuu ohjelmissaan ilmasto- ja vähähiilisyystavoitteiden saavuttamiseen ja kestäväan kasvuun. Maakuntaohjelman kärkien sisällöt kuvaillaan luvussa 2.

Seuraavassa taulukossa esitetään yhteenveto ohjelman toteutumisen kokonaisvaikutuksista. Taulukko on suuntaa antava ja kuvaa ohjelman toteutumisen vaikutusten suuntia. Usein vaikutukset ovat kaksisuuntaisia ja riippuvat myös vaikutusten arvioijan näkökulmasta.

Toteutuessaan maakuntaohjelma on vaikuttava ja luo lisäarvoa alueelle. Tavoitteena on myönteisten vaikutusten saavuttaminen ja toisaalta kielteisten vaikutusten minimointi.

Ohjelman toteuttamisessa on pyrittävä tasavertaisesti huomioimaan ympäristön, ihmisen ja yhteiskunnan sekä kestäväan talouskasvun kannalta tärkeät näkökulmat. Vaikutusten arviointiin tuo erityisesti epävarmuutta se että maakuntaohjelmaa edistetään pääsääntöisesti hankkeiden avulla.

Isojen muutosten prosessit ovat hitaita ja aikaa vieviä. Muutosprosessien tuloksia ei välttämättä nähdä vielä tällä maakuntaohjelmakaudella, mutta muutosprosessien käynnistäminen ja käynnissä olevien jatkuminen ovat tärkeässä roolissa myös tällä ajanjaksolla. Myös hankkeiden toimijat ovat rajallisia, joten on tärkeää, että hankkeiden ansiosta saavutetut edistysaskeleet ovat pysyviä eivätkä kuihdu kokoon hankkeen päättyessä.

Toimenpiteiden koordinointi ja yhteistyön lisääminen eri toimijoiden välillä on tärkeää, jotta kehittämishankkeet ja muut toimenpiteet ruokkivat toisiaan ja rakentuvat toisten saavuttamien tulosten päälle.

Maakuntaohjelman tavoitekokonaisuudet suhteessa ympäristövaikutusten eri osa-alueisiin

Maakuntaohjelman kärjet/ tavoitekokonaisuudet	Ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyvyyteen	Maaperään, vesiin, ilmaan, ilmastoon, kasvillisuuteen, eliöihin ja luonnon monimuotoisuuteen	Yhdyskuntarakenteeseen, raken- nettuun ympäristöön, maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön
1. Kestävä elinvoima ja investoinnit			
Kohti investointeja houkuttelevaa keskittymää	↑ ↑	↑ ↓	↑ ↓
Kohti uudistuvaa ja verkottunutta aluetta	↑ ↑	↑ ↓	↑
Uudistuva yritystoiminta ja osaaminen	↑ ↑	↑	↑
2. Hyvinvoiva väestö ja yhteisöt			
Kansainvälinen Kanta-Häme	↑ ↑ ↓	↑ ↓	↑
Hyvän elämän mahdollisuudet	↑ ↑	—	—
Vahva koulutuksen, työelämän ja hyvinvoinnin yhteys	↑ ↑	—	—
3. Vetovoimainen elinympäristö ja monimuotoinen luonto			
Kaikki hyödyt irti sijainnista	↑ ↑ ↓	↑ ↓	↑ ↑ ↓
Tulevaisuuskestävää asumista Kanta-Hämeessä	↑ ↑	↑ ↓ ↓	↑ ↑
Kulttuuri ja matkailu vahvistavat pehmeää vetovoimaa	↑ ↑	↑ ↓	↑
Ilmastokestävä Kanta-Häme	↑ ↑	↑ ↑	↑ ↑ ↓

↑↑ Voimakas myönteinen vaikutus ↑ Myönteinen vaikutus
 ↓↓ Voimakas kielteinen vaikutus ↓ Kielteinen vaikutus
 ↑↓ Vaikutus on kaksisuuntainen – Vaikutus on neutraali/vaikeasti arvioitavissa

Liite 1

Luonnonvarojen hyödyntämiseen	Edellä mainittujen tekijöiden kes- kinäisiin vuorovaikutussuhteisiin	Ohjelman taloudelliset vaikutukset	Ohjelman yhteiskunnalliset vaikutukset
↑ ↓	↑	↑ ↑	↑ ↑
↑	↑	↑ ↑	↑ ↑
↑ ↑ ↓	↑ ↑	↑ ↑	↑ ↑
↑ ↓	↑	↑ ↑	↑ ↑ ↓
–	↑	↑	↑ ↑
–	↑	↑	↑ ↑
↓	↑	↑ ↑ ↓	+ –
–	↑ ↓	↑	↑ ↑
↓	↑	↑	↑ ↑
–	↑	↑ ↓	↑ ↑

1

Pääosin vaikutukset ovat positiivisia tai neutraaleja. Ohjelma edistää kiertotalouden toteutumista ja pyrkii säästämään luontoa ja luonnonvaroja. Yrittäjyyttä kehitetään ympäristötoiseksi ja se edistää vähähiilisyttä ja luonnon monimuotoisuuden huomioon ottamista.

Työllisyyden kasvu ja kestävä ruoantuotanto vaikuttavat myönteisesti maakunnan elinvoimaan ja väestöön. Digitalisaation kehittyminen ja uusien palvelujen ja palvelualustojen käyttöön ottaminen helpottavat ja säästävät resursseja. Laadukas muotoilu ja vastuullinen suunnittelu helpottavat ja sujuvoittavat laitteiden ja palveluiden käyttöä.

Automaatiikan ja digitaalisten laitteiden lisääntyminen ja lisääntyvä käyttö vaativat yhä enemmän ja enemmän akkuminaaleja sekä muita harvinaisia metalleja. Tämä taas vaatii merkittävässä määrin kaivannaisteollisuuden lisäämistä, mikä tuhoaa luontoa ja luonnonympäristöjä peruuttamattomalla tavalla.

2

Pääosin vaikutukset ovat positiivisia tai neutraaleja. Toimenpiteet tähtäävät työllisyyden kasvuun ja jatkuvan oppimisen valmiuksien parantamiseen. Parantuva taloudellinen tilanne mahdollistaa myös hyvinvointipalveluiden sekä ihmisten elinoloihin ja viihtyvyyteen vaikuttaviin seikkoihin panostamisen.

Joustava ja reagoitukykyinen sekä työelämän kanssa tiiviissä yhteistyössä toimiva koulutusjärjestelmä edistää eri-ikäisten ja eri kieli- ja kulttuuritaustoista tulevien ihmisten työllistymismahdollisuuksia ja hyvinvointia.

Työpaikkojen mahdollinen keskittyminen kaupunki- ja kunta-keskuksiin saattaa aiheuttaa mm. palvelutason heikkenemistä maaseudulla. Työelämän muuttuminen, uudet vaatimukset ja tarve jatkuvaan oppimiseen voi aiheuttaa ahdistuneisuutta ja lisätä syrjäytymisen riskiä.

- 1 Kestävä elinvoima ja investoinnit
- 2 Hyvinvoiva väestö ja yhteisöt
- 3 Vetovoimainen elinympäristö ja monimuotoinen luonto
- 4 Hämeen ympäristön tilan ja toimenpiteiden vaikutusten seuranta

3

Pääosin vaikutukset ovat positiivisia tai neutraaleja. Kanta-Hämeen keskeinen sijainti ja hyvät yhteydet parantavat asukkaiden mahdollisuuksia hakea palveluita ja ylläpitää sosiaalisia suhteita.

Tietoliikenneyhteyksien kehittäminen ja työn monipaikkaisuus vähentävät liikkumisen tarvetta ja kustannuksia. Maankäytön suunnittelun laatu ja lähiluonnon sekä kaupunkivihreän merkitys korostuvat, koska ihmiset viettävät yhä enemmän aikaa omassa lähiympäristössään. Suunnittelun merkitys korostuu myös eri liikkumismuotojen sujuvoittajana.

Liikenneyhteyksien nopeutuminen ja muuttuminen saattavat vähentää turvallisuuden tunnetta ja lisätä kiireen tuntua. Uudet teknologiat ja tietoliikennettä hyödyntävät laitteet ja palvelut saattavat syrjäyttää ihmisryhmiä palvelujen ulkopuolelle. Asuinalueiden laajenemisella ja liikenneverkon kehittämisellä on usein kielteisiä vaikutuksia luonnon- ja kulttuuriympäristöjen säilymiseen.

4

Ympäristön tilan ja toimenpiteiden vaikutuksia koskeva seuranta tehdään yhdessä maakuntaohjelman seurannan kanssa. Ilmaston ja ympäristön tilan seurannassa hyödynnetään laajalti tilasto- ja seurantatietoja sekä seurataan teemaan liittyviä ilmiöitä ja kokonaisuuksia.

Kanta-Hämeen maakunnallinen ilmastovahti kerää ja tekee näkyväksi maakunnan eri tahojen, esim. kuntien, kuntayhtymien, yhteisöjen, tekemän ilmastotyön. Ilmastovahdissa esitellään niitä toimenpiteitä, millä maakunnan toimijat edistävät ilmast- ja ympäristötavoitteitaan.

Ilmastovahti mahdollistaa toimenpiteiden päivittämisen ja seuraamisen ilmasto- ja ympäristötyötä tekeville toimijoille sekä avaa työn näkyväksi maakunnan asukkaille ja muille kiinnostuneille. Se toimii myös maakunnan ilmastotavoitteiden ja maakunnallisen kiertotalouden tiekartan tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumisen seurantavälineenä.

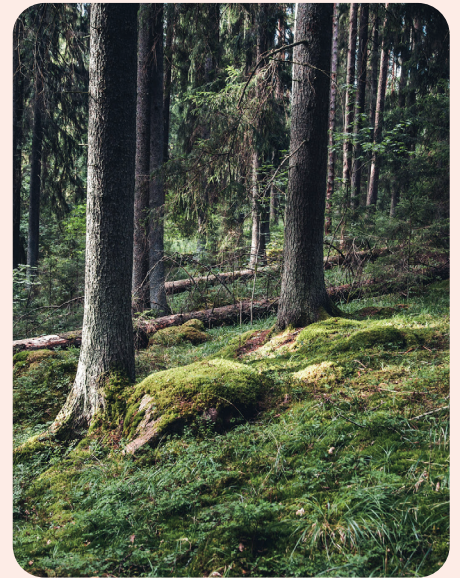
Hämeen ympäröivä nykytilaa on arvioitu seuraavista näkökulmista

Luonto ja
maaperä

Vedet

Metsät ja
pellot

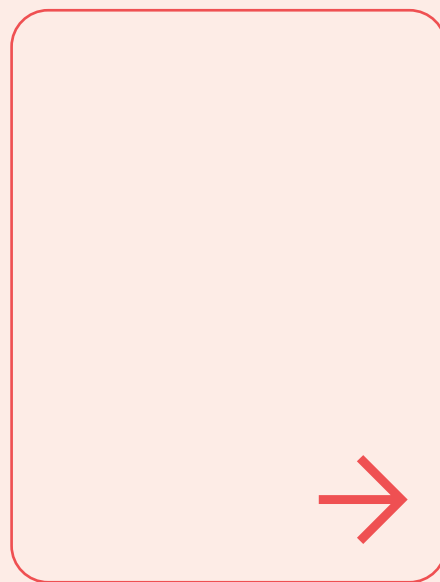
ristön voitu kökulmista

Maisema ja
kulttuuri-
ympäristö

Ilma ja melu

Luonto ja maaperä

Kanta-Häme sijaitsee eteläisten rannikkoseutujen ja Järvi-Suomen vaihtumisvyöhykkeellä, minkä vuoksi maakunnan luonnonolosuhteet ovat varsin monimuotoiset. Maakuntaa halkoo useita jääkauden loppuvaiheen aikana syntyneitä harjujaksoja, joiden ikä vaihtelee 12 000–10 000 vuoteen. Harjut ovat muodostuneet kaakosta luoteeseen peräytyvän jään reuna-
vyöhykkeessä sulamisvesivirtojen yhteyteen. Jääkauden vaikutukset ovat siis voimakkaasti havaittavissa maakunnassa. Maakunnan yleisin maalaji on moreeni, joka verhoaa isoja alueita vaihtelevan paksuisina kerroksina. Myös sora- ja hiekkamuodostumat sekä laajat savikot ovat yleisiä. Korkeusoloiltaan maakunta on melko tasainen. Alavimmat alueet löytyvät Vanajaveden ja Loimijoen laaksoista, korkeimmat taas Evon alueelta. Suoalueita maakunnassa on vähemmän kuin Suomessa keskimäärin. Kanta-Hämeen kokonaissuoala on noin 36 000 ha.

Maakunta kuuluu eteläboreaaliseen metsäkasvillisuusvyöhykkeeseen ja sen vuokkovyöhykkeeseen, jossa vallitseva metsätyyppi on lehtomainen kangas. Ekologisen verkoston kannalta merkittäviä luonnon ydinalueita Kanta-Hämeessä on noin 2 300 km² mikä on noin 40 % maakunnan kokonaispinta-alasta. Laadullisesti edustavia metsä-, suo- ja vesi- luonnon ydinalueita näistä on noin 1000 km².

Vedenhankinnan kannalta käyttökelpoisimmat pohjavesivarat sijaitsevat lajittuneissa sora- ja hiekkakerostumissa, kuten harjuissa ja suurissa reunamuodostumissa. Hämeen pohja-vesivarat ovatkin runsaat. Pohjavesialueita on noin 250 kappaletta ja pohjavesi on yleensä laadultaan hyvää. Kanta-Hämeen maakunnan pinta-alasta on vesistöjen peitossa n. 9 prosenttia, eli noin 490 km². Järviä ja lampia on yhteensä noin 800 kappaletta, joissa on rantaviivaa yhteensä 2560 km. Kanta-Hämeen pintavedet kuuluvat pääosin Pohjanlahteen virtaavan Kokemäenjoen vesistöalueen latvaosiin, lisäksi pienemmät alueet purkavat Suomenlahteen purkavien Vantaanjoen vesistöalueen (mm. osa Riihimäen kaupungin vesistöistä), Mustijoen vesistöalueeseen (osa Hausjärven vesistöistä) sekä Karjaanjoen (Lopen eteläiset osat) ja Paimionjoen (Tammelan eteläiset osat) latvavesien kautta. Kokemäenjoen vesistöön purkautuvat vedet kulkevat kolmea pääreittiä myöden, jotka tapaavat toisensa Kokemäenjoen pääuomassa vasta Huittisten kohdalla, jossa Loimijoki ja Kokemäenjoen pääuoma yhdistyvät. Vanajan reitin ja Hauhon-Längelmäveden reittien vedet kohtaavat toisensa aikaisemmin, Vanajanselän pääaltaassa Valkeakosken alapuolella.

Suomen ja koko EU:n tavoitteena on vesien hyvä ekologinen tila. Hyvä ekologinen tila tarkoittaa, että kalojen, pohjaeläinten, vesikasvien sekä päälyys- ja planktonlevien esiintymisessä ja lajistossa on korkeintaan vähäisiä ihmisen toiminnasta aiheutuvia muutoksia. Tyydyttävässä, välttävässä ja huonossa tilassa olevat vesistöt tulee lain mukaan saada hyvään tilaan viimeistään vuoteen 2027 mennessä. Kanta-Hämeessä erinomaisia tai

hyviä järviä on 58 prosenttia luokiteltujen järvien kokonaispinta-alasta. Vesistöjen tilassa on merkittäviä alueellisia eroja, riippuen järvien ja jokien sijainnista sekä niiden historiasta ja nykyisestä valuma-alueen maankäytöstä ja asutuksesta.

Kanta-Hämeen vesistöjen tilassa on tyypillistä se, että vesistöreittien latvaosista vedet lähtevät laadultaan erinomaisina tai hyvinä, mutta heikkenevät alavirtaan tultaessa tyydyttävään tai jopa välttävään tilaan. Heikommassa kunnossa olevat vedet sijaitsevat pääosin maatalousvaltaisilla alueilla sekä suurimpien asutuskeskusten lähetyillä. Pintavesien tilaa heikentävät mm. hajakuormitus, yhdyskuntajätevedet sekä vesistöjen perkaushistoria ja vaellusesteet. Ravinnekuormituksen vaikutukset näkyvät monissa vesistöissä mm. leväongelmina, happikatona, vesikasvillisuuden runsastumisena ja kalakantojen muuttumisena. Joki-vedet ovat kokonaisuudessaan selvästi heikommassa tilassa kuin järvet, Jokivesistä hyvässä tilassa ovat mm. Hämeenlinnan Renkajoki ja Lopen Kaartjoki. Suurista vesistöalueista Hauhon reitin vedet ovat keskimääräisesti laadultaan parhaimmat, Loimijoen suunnalla sekä Vanajanreitin alaosissa on runsaasti ekologiselta tilaltaan tyydyttäviä-välttäviä vesiä.

Pintavesiin ilmastomuuton vaikuttaa erityisesti sadannan lisääntymisen kautta. Vesistötulvien todennäköisyys kasvaa ja sateiden huuhtomat maa-ainekset lisäävät ravinteita vesistöissä. Vesistöjen lämpeneminen ja talvisen jääpeitteen puuttuminen saattavat häiritä kalakantojen säilymistä ja lisääntymistä.

Metsät ja pellot

Kanta-Hämeen maataloudelle tyypillistä on laaja-alainen kasvinviljely. Viljelykäytössä olevaa peltoalaa maakunnassa on noin 104 000 ha, joka on noin 18 % maakunnan kokonaispinta-alasta. Pellot eivät ole sijoittuneet tasaisesti maakuntaan vaan maakunnassa on havaittavissa selkeitä peltokeskittymiä. Kanta-Hämeen pelloista suurin osa, noin 84 %, on maatalouden kannalta hyviä ja yhtenäisiä. Laajin yhtenäinen peltoalue on Lounais-Hämeessä Forssan, Humppilan, Jokioisten Ypäjän ja Tammelan kuntien alueella sijaitseva 29 838 hehtaarin suuruinen alue. Toiseksi suurin alue sijaitsee Janakkalan, Hausjärven ja Riihimäen kuntien alueella ja on kooltaan 13 750 ha. Maatalouden kannalta hyviä ja yhtenäisiä peltoalueita sijaitsee jokaisen hämäläisen taajaman ympärillä.

Ilmastonmuutos voi parhaimmillaan pidentää kasvukautta ja mahdollistaa viljelyn yhä pohjoisempana, mutta toisaalta vieraslajien ja kasvitautien tuhot voivat lisääntyä maataloudessa ja metsissä. Ilmaston lämpeneminen vaikuttaa jo nyt maatalouteen maakunnassamme. Sään ääri-ilmiöiden voimistuminen ja niiden vaihtelut, kuten tulvat, kuivuuskaudet, myrskyt ja niiden aiheuttamat haitat vaikuttavat välittömästi viljelyksiin ja aiheuttava ylimääräisiä toimenpiteitä. (mtk.fi/ilmasto)

Kasvihuonekaasuinventaarion ennakkotietojen mukaan maankäyttösektori (LULUCF) oli edelleen päästölähde vuonna 2023. Maankäyttösektorin nettonielu on

pienentynyt vuodesta 2010 lähtien ja maankäyttösektori muuttui nettopäästökseksi vuonna 2018. Maankäyttösektorin muutosta nettonielusta päästökseksi selittävät lisääntyneet hakkuut, turvemaametsien kasvaneet hiilidioksidipäästöt ja kivennäismaametsien maaperänielun hiipuminen. Maankäyttösektorin maankäyttöluokista myös metsämaa on muuttunut päästölähteeksi. Vuonna 2023 metsät olivat 1,12 Mt CO₂-ekv. suuruinen päästölähde. Puuston kasvu ylitti edelleen poistuman (hakkuut ja luonnonpoistuma) ja metsien puusto säilyi nieluna, mutta se ei enää riittänyt kattamaan metsien maaperän kasvaneita päästöjä.

Metsät ovat muuttuneet päästölähteeksi, koska:

- Puuston kokonaisbiomassan (lehdet, oksat, runko, juuristo) kasvu on pienentynyt.
- Hakkuut ovat kasvaneet. Puuston kasvusta noin 90 prosenttia kuluu hakkuisiin ja luonnonpoistumaan, 2010-luvun alussa vain reilut 70 prosenttia.
- Maaperän hiilidioksidipäästöt ovat kasvaneet ja kivennäismaiden hiilivaraston kasvu on pysähtynyt. Ilmaston lämpeneminen on lisännyt hajotusta ja elävästä puustosta on syntynyt vähemmän uutta kariketta.

Maankäyttösektorin päästöluokista vain puutuotteet olivat nielu vuonna 2023. Puutuotteiden nielu pieneni puolella vuodesta 2022. (*Luonnonvarakeskus 2025*)

Ilmastonmuutos tuo vaikutuksia myös Suomen metsille. Hiilidioksidin lisääntyminen ilmakehässä ja keskiläm-

pötilan nousu lisäävät puuston kasvua, mutta toisaalta myös metsätuhojen riski lisääntyy. Ilmastokestävällä metsänhoidolla voidaan varmistaa metsien kyky sopeutua ilmastonmuutokseen sekä hillitä metsänhoidon valinnoilla ilmastonmuutosta.

Hämeen taimikoista valtaosa on kuusikoita, lehtipuutaimikoita on sen sijaan niukasti. Tuhoriskiä voidaan pienentää suosimalla sekametsiä ja kasvupaikalle sopivia puulajeja. Lähitulevaisuudessa suurimpia ilmaston lämpenemisestä ja sääolojen äärevöitymisestä johtuvia tuhoriskejä ovat juurikäävän leviäminen, lumi- ja tuulituhot sekä kirjanpainajatuhot. Puulajeista etenkin kuusen tuhoriskin katsotaan kasvavan tulevaisuudessa. (*Hämeen metsäohjelma 2021–2025*)

Luonnonhoidolla ja luonnon monimuotoisuudella on tärkeä rooli Kanta-Hämeen kestävässä metsätaloudessa. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen on myös metsien sopeutumiskyvyn varmistamista. Monimuotoisuuden turvaaminen vahvistaa metsien kykyä sopeutua ympäristön muutoksille ja vähentää esimerkiksi metsien haavoittuvuutta yksittäisille tuhohyönteislajeille. Monimuotoinen metsä on vastustuskykyinen tuhoja ja ilmastonmuutosta vastaan. Metsien ja puutuotteiden avulla voidaan hillitä ilmastonmuutosta. Hillinnässä olennaista on puuston tehokkaasta hiilensidonnasta huolehtiminen, kasvihuonekaasupäästöjen minimointi ja fossiilisten raaka-aineiden korvaaminen puupohjaisilla tuotteilla. (*metsakeskus.fi*)

Maisema ja kulttuuriympäristö

Hämäläinen kulttuuriympäristö kattaa kaikki ihmistoinnin aikakerrokset ja on sisällöltään monipuolinen ja monimuotoinen. Sille on kautta aikain ollut ominaista vahva yhteys luontoon ja maisemaan. Kulttuuriympäristön kehitys on alkanut heti viimeisimmän jääkauden jälkeen ihmisen asuttaessa jään ja veden alta vapautuneen maan. Täysin koskemattonta luonnonmaisemaa Hämeessä on melko vähän. Viljelyyn sopiva maa on lähes kokonaisuudessaan peltoina ja asutus on kehittynyt jo kauan sitten vakiintuneille sijoille, missä olosuhteet ovat olleet ihmisasutukselle edullisimmat. Metsäisiksi ovat jääneet maaperältään karut ja vaikeasti muokattavat ylänköalueet. Hämäläisen kulttuuriympäristön merkittävimmät tihentymät sijaitsevat suurten vesireittien varrella. Vesireittien lisäksi kulttuuriympäristön tihentymiin ovat vaikuttaneet useat vanhat, usein harjuja seurailevat maakulkureitit sekä paikalliset luonnon tarjoamat olosuhteet kulloisenkin ajan ihmisen elinkeinoille ja muulle elämäntavoille.

Hämäläisen kulttuuriympäristön maakunnallisia erityispiirteitä voidaan hahmottaa seuraavasti:

- Kulttuuriympäristö kokonaisuutena: vahva suhde luontoon, pitkä ajallinen kerroksisuus, arvojen päällekkäisyys, liikenneyhteyksien vaikutus, seudutlaiset vaihtelut
- Maisema: maisemakuvan monipuolisuus maisematyypeittäin, harvaan asutut metsäiset ylänköalueet, asutut vesistöihin tukeutuvat laaksot, viljely- ja vesistömaisemat ja niiden yhdistelmät, harjut maisemakuvassa
- Arkeologinen kulttuuriperintö: rautakauden näyttävät muinaisjäännökset (linnavuoret, kuppikivet, miekanhiontakivet), kivikautisen asutuksen tihentymät
- Rakennettu kulttuuriperintö: keskiajan monumentit (linna, kirkot, tiestö), hyvin säilyneet vanhat kylät, kartanokulttuuri, liikenteeseen liittyvä rakentaminen (rautatiearkkitehtuuri), maanpuolustuksen ja julkishallinnon rakentaminen, tiilirakentaminen, pikkukaupunkikulttuuri
- Perinnemaisemat: katajakedot, metsälaitumet.

Ilma ja melu

Liite 1

Ilmanlaatu on poikkeustilanteita lukuun ottamatta terveellisen elinympäristön vaatimusten mukainen. Erityisesti kaupunkialueilla ilmanlaatuun keskeisimmin vaikuttavat tieliikenteen päästöt ja katupöly. Ilman-suojelutoimenpiteet ovat vähentäneet teollisuuden ja energiantuotannon päästöjä ilmaan, mutta samalla liikenteen suhteellinen osuus ilman pilaajana on lisääntynyt.

Ympäristömelu vaivaa huomattavaa osaa suomalaisten asuinympäristöistä. Noin 15 prosenttia suoma-

laisista asuu alueilla, joilla ympäristömelun ohjearvot ylittyvät. Melu heikentää asukkaiden hyvinvointia, vähentää asuinalueiden viihtyisyyttä ja alentaa asuntojen arvoa. Noin 85 prosenttia ohjearvot ylittävästä melualtistuksesta johtuu tieliikenteestä. Todella hiljaisia alueita löytyy vain kaukana asutuskeskuksista. Kanta-Hämeestä luonnonrauha-alueita vielä löytyy, mutta ne eivät säily ilman hiljaisuutta suojelevia toimenpiteitä.

ymparisto.fi

Älykkään sopeutumisen toimet

Älykäs sopeutuminen meillä Kanta-Hämeessä tarkoittaa sitä, että palvelut, asuminen ja arjen rakenteet mukautetaan väestömme vähenemiseen ja muuttuvaan kysyntään niin, että elämänlaatu ja toimivuus säilyvät. Samalla etsimme uusia vetovoimatekijöitä ja suuntaamme kehittämistä niihin osiin maakuntaa, joissa muutos on suurin.

Sopeutuminen maan sisäiseen kilpailuun asukkaista

1

**Maahanmuutto on
Kanta-Hämeelle keskeinen
mahdollisuus**

Työ- ja opiskeluperusteinen maahanmuutto vahvistaa maakuntamme osaaamista ja väestöpohjaa. Kansainvälisten opiskelijoiden ja työntekijöiden pysyvä kiinnittyminen edellyttää sujuvaa arkea, työllistymisen polkuja ja yhteisöllisyyttä, jota rakennetaan oppilaitosten, yritysten, kuntien ja järjestöjen yhteistyöllä.

2

**Vetovoimaa vahvistetaan
arjen sujuvuudella ja
elämisen mahdollisuuksilla**

Maakuntamme saavutettavuus, turvallinen arki, perheystävällisyys ja luonnonläheisyys tarjoavat hyvät edellytykset houkutella uusia asukkaita. Pääradan yhteydet ja asumisen kohtuulliset kustannukset vahvistavat maakunnan asemaa vaihtoehtona suurille keskuksille. Monipaikkaisuuden, etätöy ja liikkuviin elämäntapojen yleistyessä korostuu kyky tarjota tilaa, väljyyttä ja toimivaa arkea.

3

**Pehmeä vetovoima on
osa maakuntamme
identiteettiä**

Luonto, kulttuuri, yhteisöllisyys ja turvallisuus ovat Kanta-Hämeen kilpailuetuja. Näitä arvoja voimme vahvistaa osana maakunnan viestintää, kehittämistä ja brändityötä. Matkailussa yhdistyvät kovat ja pehmeät vetovoimatekijät: se tuo mitattavaa taloudellista hyötyä, mutta rakentuu elämyksille ja identiteetille. Kanta-Hämeen matkailupotentiaali on toistaiseksi osin hyödyntämättä, ja sen vahvistaminen tukee alueemme elinkeinöelämän monipuolistumista ja tunnettuutta.

Sopeutuminen väestön vähenemiseen

1

Tiedolla johtaminen tukee sopeutumista

Kanta-Hämeessä väestökehitystä seurataan systemaattisesti, ja ennakkointitietoa voidaan hyödyntää palveluverkon, kouluverkon ja asuntotarjonnan suunnittelussa sekä liikenneratkaisuihin ja elinympäristön kehittämisessä. Tilannekuva tarjoaa kunnille ja muille maakunnan toimijoille välineitä suunnitteluun ja priorisointiin. Tietopohjan avulla voidaan tunnistaa muutostarpeita ja tukea rakennemuutokseen vastaamista.

2

Maaseudun sopeutumiskyky rakentuu paikallisten yhteisöjen varaan

Kanta-Hämeessä maaseudun elinvoimaa voidaan vahvistaa tukemalla kylälähtöisiä kehittämiskokeiluja ja kytkemällä maaseutu osaksi huoltovarmuutta, luonnonvarataloutta ja monipuolistuvaa elinkeinorakennetta. Kylätoimijat, yhdistykset ja muu kolmas sektori ovat tärkeässä roolissa arjen ratkaisujen, palvelujen ja yhteisöllisyyden ylläpidossa. Näiden toimijoiden edellytyksiä pyritään vahvistamaan osana alueellista kehittämistyötä.

3

Sopeutuminen edellyttää yhteistä suuntaa ja toimivia rakenteita

Väestörakenteen muutos ei ole vain yksittäisten kuntien kysymys vaan koko Kanta-Hämeen yhteinen haaste. Sopeutumista voidaan tukea pitkäjänteisellä yhteistyöllä, joka perustuu pysyviin foorumeihin ja rakenteisiin. Kuntien, hyvinvointialueen, oppilaitosten, elinkeinoelämän ja järjestöjen välinen vuoropuhelu tarvitsee jatkuvuutta. Täytyy myös hyväksyä se, että maakunnan sisällä tulee olemaan erilaisia kehityskulkuja.

Kestävän kasvun Häme 2022–2025 -maakunta-ohjelman arviointi

Liite 3

Kestävän kasvun Häme 2022–2025-maakuntaohjelman arviointi toteutettiin Kanta-Hämeen, Päijät-Hämeen, Uudenmaan ja Varsinais-Suomen maakuntien vertaisarvointina syksyllä 2024. Prosessin fasilitoinnista vastasi Owl Group Oy.

Kanta-Hämeen maakuntaohjelmaa pidettiin selkeänä ja johdonmukaisena asiakirjana, jonka tavoitteet pohjautuvat hyvin maakunnan tarpeisiin. Ohjelman rakenne, me-muotoinen kirjoitustapa, tilastollinen seuranta sekä Häme-portfolion hyödyntäminen saivat kiitosta. Älykkään erikoistumisen strategian integrointi lisäsi ohjelman selkeyttä, vaikka vaikeutti sen erillistä arviointia.

Kansainvälisten yhteyksien ja EU-kytkentöjen vahvistuminen nähtiin merkittävänä vaikutuksena. Rahoitusta on onnistuneesti kohdennettu innovaatiotoimintaan ja TKI-panostuksiin, ja ohjelman vaikutuksia on tarkasteltu läpinäkyvästi – myös mahdollisten haittojen osalta.

Arvioinnin mukaan ohjelmassa ei riittävästi perusteltu keskeisiä valintoja, kuten tutkimus- ja kehittämistoiminnan painottamista. Ihmislähtöisyyden ja hyvinvoinnin näkökulma jäi vähälle huomiolle. Ennakointitiedon ja skenaariotyön rooli ei hahmottunut selkeästi.

Osallistamisprosessia ei kuvattu riittävästi, ja ohjelman yhteydet muihin strategioihin, kansallisiin verkostoihin ja alueelliseen suunnitteluun jäivät hajanaisiksi. Vaikka hankeseuranta toimi hyvin, tavoitteiden ja vaikutusten seurantamenetelmät eivät nousseet ohjelmassa esiin selkeästi.

Maakuntaohjelman sanasto

Liite 4

Biodiversiteetti

eli luonnon monimuotoisuus, tarkoittaa kaikkea elämää maapallolla: lajien monimuotoisuutta, lajien sisäistä perinnöllistä vaihtelua ja ekosysteemien monimuotoisuutta. Se on elämän perusta ja elintärkeää ihmisten hyvinvoinnille sekä planeetan terveydelle.

Ilmastokestävyys

tarkoittaa tietoista ja ennakoivaa kykyä sopeutua ilmastonmuutokseen, toimia joustavasti häiriötilanteissa sekä toipua ja kehittyä niiden jälkeen.

Ilmatoriski

tarkoittaa ilmastonmuutoksen suorista tai välillisistä vaikutuksista aiheutuvia riskejä yritysten liiketoiminnalle sekä yhteiskunnalle laajemmin. Suora vaikutus on esimerkiksi sääilmiöistä johtuva kuivuus ja välillisiä vaikutuksia esimerkiksi kuivuudesta johtuva viljasatojen heikentyminen ja siitä seuraava ruoan hinnan nousu.

Luonnonrauha-alue

on alue, jolla luonnon äänet ovat hallitsevia alueen äänimaisemassa, ja alueella on mahdollisuus nauttia luonnon äänistä ja kokea luonnon rauhaa ja luonnossa hiljentymistä. Ihmisen toiminnasta aiheutuvat äänet ovat satunnaisia ja vähäisiä.

Maankäyttösektori (LULUCF)

tarkoittaa maankäyttöä, maankäytön muutoksia ja metsätaloutta (Land Use, Land-Use Change and Forestry). Se on osa kasvihuonekaasuinventaariota ja EU:n ilmastotavoitteita, ja siihen sisältyy hiilidioksidin (CO₂), metaanin (CH₄) ja dityppioksidin (N₂O) päästöt ja nielu.

NUTS-aluejaolla

tarkoitetaan Euroopan unionin alueluokitusjärjestelmästä muodostettuja tilastollisia alueyksiköitä. Suomen NUTS 2012-aluejako muodostuu seuraavasti:

NUTS 1 -taso – Manner-Suomi ja Ahvenanmaa

NUTS 2 -taso – Suuralueet, 5 kappaletta

NUTS 3 -taso – Maakunnat, 19 kappaletta

NUTS 2 -tasolla Kanta-Häme kuuluu Etelä-Suomen suuralueeseen yhdessä Varsinais-Suomen, Päijät-Hämeen, Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan kanssa.

RUN-Eurooppa (RUN EU)

-verkoston yliopistojen tavoitteena on kehittää yhdessä korkealaatuista, tulevaisuuden osamistarpeisiin vastaavaa koulutusta ja tutkimusta. Kanta-Hämeestä verkostossa on mukana Hämeen Ammattikorkeakoulu.

TKI

tarkoittaa tutkimus-, kehittämis- ja innovaatio-toimintaa. Se on laaja-alainen käsite, joka kattaa kaikenlaisen toiminnan, jossa pyritään luomaan uutta tietoa ja uusia ratkaisuja, parantamaan olemassa olevia tuotteita ja palveluita sekä kehittämään uusia toimintamalleja.

Muistiinpanot

HÄMEEN LIITTO
Regional Council of Häme